

Primäröversättarna av Nya testamentet på svenska 1526.

År 1642 utkom Joannis Baazii *Inventarium ecclesiae Sveogothorum*. Härei förekommer för första gången i tryck en direkt uppgift om vem som översatt NT 1526. Baazius skriver (s. 163): »Biblia sacra in Svecicum idioma translata voluit pius rex inter patriotas esse distribuenda. Translationem horum, exemplo & imitatione b. Lutheri, incepit M. Laurentius Andreæ, tunc presbyter Strengnensis, facto initio a N. testamento». Av detta yttrande synes tydligt att Baazius tillskriver Laurentius Andreæ äran av att hava översatt NT 1526 och att han gjort översättningen ensam; i varje fall meddelar Baazius intet om några medhjälpare.

1700—1705 utgav Peringskiöld Johannes Messenius' krönikeverk: *Scandia illustrata*. Om NT 1526 berättar Messenius under våren 1525 (V s. 23): »Fuit autem M. Olaus cum collegis versioni nunc intentus Novi Testamenti, translationem sequens d. Lutheri verbotim». Julen 1525 (V s. 27): »Hic denique reor versionem Novi Testamenti examinatam & Lutheranorum a Rege approbatam, non Catholicorum». Enligt Messenius har alltså Olavus Petri huvudansvaret för översättningen. Men han har ej utfört arbetet ensam, utan haft medhjälpare bland lutheranerna. Översättarna ha enligt Messenius' version varit flera.

I denna sista punkt synes den nuvarande forskningen vara benägen att ge Messenius rätt. Henrik Schück, som energiskt förfäktat att Olavus Petri är verkets upphovsman, medger att denne har haft hjälp av sina biträden, förmodligen dock ganska obetydlig¹. Richard Steffen tillerkänner

¹ Bl. a. *Illustrerad svensk litteraturhistoria* 1927 II s. 26.

Laurentius Andreae ledningen av arbetet. Men stödd på Natan Lindqvists undersökningar finner även han det vara fastslaget att man kan urskilja minst ännu en persons språk i NT 1526, nämligen Olavus Petris, i vissa partier¹.

Den första svenska översättningen av NT synes alltså enligt nutida forskning ej hava tillkommit på sådant sätt som exempelvis den tyska av år 1522, vilken veterligen var en ensam mans, Luthers, verk. Snarast tyckes man hava förts till den slutsatsen att den har tillkommit på liknande sätt som den danska översättningen av år 1524. Uppdraget att vara ledare för detta översättningsarbete hade konung Kristian II givit åt Hans Mickelsen, vilken utförde det tillsammans med sina medarbetare Christiern Winther och Henrik Smith.

Vare sig man nu håller före att Laurentius Andreae eller Olavus Petri lett det svenska bibelöversättningsarbetet skola de alltså haft medhjälpare. Men dessas antal antages uppenbarligen hava varit ringa. Detta måste ju vara fallet om översättningen verkligen har verkställts av »lutheranerna». De evangeliska kunna omkring år 1525 ej hava varit synnerligen talrika, i varje fall kunna de inom sina leder knappast hava räknat något större antal litterärt bildade, som varit skickade för en sådan uppgift.

Den undersökning, som undertecknad offentliggjorde år 1936 under titeln »Nya Testamentet på svenska 1526», har fört mig till en annan uppfattning ej blott i fråga om reformatörernas andelar i själva översättningsarbetet, men också beträffande antalet medarbetare i detsamma.

Jag har därstädes velat göra gällande, att den översättning av NT som arkielektus Johannes Magnus i cirkulärskrivelse av den 11 juni 1525 uppdrog åt och fördelade emellan den svenska kyrkoprovinsens sju domkapitel och fyra av dess klosterordnar verkligen kom till utförande². Primär-

¹ Svenska litteraturens historia 1929 I s. 156. N. Lindqvist: Översättaren av NT 1526; ANF 52 s. 144, 148 not 2.

² NT:s skrifter fördelades enligt cirkulärskrivelsen på följande sätt: Uppsala domkapitel: Matteus evangelium och Romarebrevet; Linköpings dom-

översättningarna verkställdes sålunda på olika håll inom landet. De insändes sedan till Uppsala och granskades där under överinseende sannolikt av teologiska fakulteten. Under de sista månaderna 1525 begynte därefter Jurgen Richolff i Uppsala domkapitels tryckeri att verkställa sättningen efter de granskade manuskripten. Senast i slutet av januari 1526 överflyttades tryckeriet till Stockholm och ställdes under Laurentius Andreaes överinseende. Under hans ledning har översättningen ytterligare genomsetts. Denna överarbetning har framför allt gjort sig gällande i de senare breven. De lutherska förorden ha nu översatts och bifogats.

Den av mig tecknade bilden av huru NT 1526 tillkom gör det nödvändigt att antaga ett större antal medhjälpare i verket. Jag har (s. 158) velat göra sannolikt att NT 1526 framvuxit under samarbete mellan minst ett tiotal primäröversättare, eventuellt medlemmarna av den bibelkommission, som arkielektus sammankallade till Uppsala september 1525, de personer, vilka verkställt överarbetning av primärmanuskripten i avseende på ortografi, interpunktion o. d. och de som verkställt renskrivning och övervakat sättningen i Uppsala hösten 1525, slutligen de personer, som utfört den lutherskt färgade överarbetningen i Stockholm och de som verkställt den fortsatta renskrivningen och övervakat sättningen i Stockholm 1526.

Förändringarna i primäröversättarnas manuskript genom bearbetare, renskrivare och korrektorer ha givetvis kunnat vara rätt väsentliga. Det är uppenbart att dessa ingrepp kunna vara kraftigare i de senare delarna av urkunden än i de förra. Dels har man disponerat längre tid för överarbetningen av dessa delar, därest de förelågo i manuskript samtidigt med de första böckerna, dels har man anledning kapitel: Markus evangelium och Korinterbrevet; Skara domkapitel: Lukas evangelium och Galaterbrevet; Strängnäs domkapitel: Johannes evangelium och Efeserbrevet; Västerås domkapitel: Apostlagärningarna; Växjö domkapitel: Filipper- och Kolosserbrevet; Åbo domkapitel: breven till tessalonikerna och till Timoteus; Dominikanerna: Brevet till Titus och Hebreerbrevet; Franciskanerna: Judas och Jakobs brev; Birgittinerna: Petrus och Johannes brev; Kartusianerna: Uppenbarelseboken.

vänta att en eventuell, medvetet evangelisk granskning av urkunden varit mera inträngande i de läromässiga delarna än i de dogmatiskt sett mindre farliga berättande böckerna.

Överarbetningarna ha alltså kunnat verka nivellerande på primäröversättarnas språk i synnerhet i urkundens senare böcker. De ha dock näppeligen kunnat bli så ingripande, att primäröversättarnas verk helt utplånats. Den korta tid av föga mera än ett år, som stått till förfogande för hela verkets fullbordan förbjuder detta.

Är den av mig framställda bilden av huru NT 1526 tillkom riktig, så böra primäröversättarnas språkliga individualiteter, överarbetningarna till trots, kunna avläsas, främst givetvis i de första böckerna.

Ingående undersökningar av NT:s språk hava företagits under de båda sista decennierna¹. Det huvudsakliga intresset vid dessa undersökningar har dock koncentrerats till urkundens ortografi. Men uppenbart är att ortografien lätt kunnat bli föremål för ingripande förändringar genom renskrivare, sättare och korrektorer. Man kan därför icke utan vidare våga påstå att den tryckta urkunden återger primäröversättarnas ortografiska vanor. Efterforskar man primäröversättarnas antal måste man utgå från helt andra och säkrare grunder.

I första hand synes mig här en systematisk undersökning av själva ordförrådet och uttrycken inom NT:s olika böcker böra komma ifråga och kunna förväntas ge ledning. Självfallet kunna också här ingrepp hava företagits av bearbetare och renskrivare samt korrektorer. Särskilt kunna sådana kapitel och termer, som stått i centrum för den teologiska debatten, ha korrigerats av bearbetarna. Och vidare kan en omredigering hava synts en granskare nödvändig, där primäröversättaren brukat ett i hans ögon föråldrat eller oklart uttryck. Men begränsar man sig vid en granskning av ordvalet i NT:s olika böcker icke till de direkt teologiskt färgade orden, utan väsentligen inriktar sig på uttryckssätt,

¹ Jmfr min undersökning s. 149 ff.

hämtade ur vardagsspråket, eller på mera egenartade ord, så har man ingen anledning att — där orden eller uttrycken eljest varit korrekta — vänta ändringar av granskarna.

I det följande skall givas ett urval av exempel på ordvalet inom NT:s olika böcker.

Vid min sammanställning av dessa exempel har jag utgått från det genom Staves exegetiska undersökningar¹ kända förhållandet att den huvudsakliga förlagan för hela den svenska översättningen av NT 1526 är Erasmus' latinska översättning, här citerad E. Översättningen lämnar, säger Stave, aldrig eller högst sällan, E helt ur sikte. Om man med detta i minne uppsöker sådana ordsammanställningar och meningar, som upprepas av förlagan E i ordagrant lika form i flera bibelböcker, så måste man hava rätt att vänta sig att dessa ställen understundom skola återgivas på skilda sätt av olika primäröversättare icke allenast i fråga om ortografi, satsbyggnad, böjningsformer o. d. utan också i fråga om själva ordvalet. Ha verkligen primäröversättarna nedskrivit sina manuskripten på vitt skilda håll inom landet och utan möjlighet till jämförelse eller inbördes diskussion, så måste detta avspeglas i varierande ordval.

Detta bör framträda så mycket tydligare om man ställer den svenska översättningen sida vid sida med Luthers översättning, här citerad L. Denna har ju bevisligen verkställts av en enda man. Må vara att även en enskild författares eller översättares språkbruk under ett stort arbetes gång kan variera mer eller mindre väsentligt i olika avseenden, en viss enhetlighet i ordvalet måste dock framträda i en översättning utförd av en enda person vid jämförelse med en översättning, som verkställts av flera personer, vilka därtill saknat kontakt med varandra under det huvudsakliga primärarbetet. Och denna enhetlighet måste i föreliggande fall framträda så mycket starkare som översättningens förlaga E har register över parallellställena, medan L har anmärkning om dem i margen.

¹ Erik Stave: Om källorna till 1526 års öfversättning af Nya Testamentet (1893) s. 217 o. a., 211.

För att ytterligare ge bakgrund åt undersökningen kan den lämpligen utsträckas att parallellt omfatta också den danska översättningen av år 1524 (D). Som ovan påpekats ha tre personer samverkat till dess utförande. Dessa ha under arbetet befunnit sig på samma plats, i Wittenberg, och ha alltså haft möjlighet att gemensamt överlägga om översättningen och diskutera vanskligare ställen.

Det urval av textställen som här meddelas är gjort i första hand med hänsyn till ordvalet i NT 1526. Endast i några fall har jag medtagit exempel som visa olikheter i fråga om ordföljd, grammatiska och syntaktiska egenheter o. d. Urvalet gör icke anspråk på någon fullständighet.

Vid undersökningen har jag brukat Erasmus' *Novum Testamentum*, upplagan av år 1522, vilken enligt Stave med all sannolikhet varit grundvalen för den svenska översättningen¹.

Av Luthers tyska översättning har S bevisligen brukat flera upplagor². Här har jämförelsematerialet hämtats ur den s. k. Septemberbibeln i det av W. Scherer 1883 utgivna omtrycket.

Bibelciteringen följer nu gällande svenska kyrkobibels kapitel- och versindelning. I fråga om återgivande av förlagornas stavning har ingen annan ändring vidtagits än att förkortningarna upplösts.

För överskådlighetens skull hava exemplen samlats i grupper. Inom grupp I meddelas exempel hämtade ur de båda första evangelierna. De belysa huru ordvalet skiftar inom dessa båda böcker vid återgivandet av samma ord i förlagan. Grupp II omfattar exempel ur Matteus och Lukas, grupp III ur Markus och Lukas, grupp IV omfattar exempel ur alla tre synoptikerna. I grupp V belyses ordvalet i det fjärde evangeliet och i grupp VI i Apostlagärningarna. I sista gruppen meddelas några prov hämtade ur flera av urkundens böcker.

¹ Stave a. s. VI och 206. Jfr ock Adell: *Nya Testamentet på svenska 1526* s. 130.

² Sixten Belfrage: *Den tyska förlagan till NT 1526* s. 5, 30, 38.

Erasmus översättning.

Luthers översättning 1522.

I. Matteus —

I: 1. *Mt 9: 16 — Mk 2: 21.*Mt Nullus immittit assumentum
panni rudis in ueste ueteriMt Niemand flickt ein allt kleyd
mit einem lappen von newem
tuchMk Et nemo assumentum panni
rudis assuit uestimento ueteriMk Niemand flickt eyn lappen von
newem tuch an eyn allt kleyd.I: 2. *Mt 12: 39, 16: 4 — Mk 8: 38.*Mt¹ Generatio praua & adulteraMt¹ Dise bose vnnnd ehebrechersche
artMt² Natio praua & adulteraMt² Dise bose vnn ehebrechersche
artMk in generatione hac adultera &
peccatriceMk vnnter disem ehebrecherschen
vnnnd sundigen geschlechtI: 3. *Mt 17: 17 — Mk 9: 19 (Jjr Lk 9: 41).*

Mt O natio incredula & distorta

Mt o du vnngleubige vnnnd verkerete
art

Mk O natio incredula

Mk O du vnnglewbiges geschlecht

I: 4. *Mt 19: 6 — Mk 10: 9.*

Mt Quod ergo deus copulauit

Mt was nu gott zu samen fuget hat

Mk Quod igitur deus copulauit

Mk was denn gott zu samen fuget
hatI: 5. *Mt 24: 15 — Mk 13: 14.*Mt Cum ergo uideritis abomina-
tionem desolationisMt Wenn yhr nu sehen werdet den
wusten grewelMk cum uideritis abominationem
desolationisMk Wenn yhr aber sehen werdet
den wusten grewelI: 6. *Mt 26: 23 — Mk 14: 20 (Jjr Jo 13:26).*Mt Qui intinxit mecum manum in
catinoMt der mit der handt mit myr ynn
die schussell tauchet hatt

Mk qui intingit mecum in catinum

Mk der mit myr ynn die schussell
tauchett

Danska översättningen 1524.

NT 1526.

— Markus.

Mt Ingen indsetter it / stycke nyt
clede vti it gambilt cledbon.Mt Ingen insömar någhon klwt aff
nyt och owalkat clädhe / in vthi
gammalt clädheMk Ingen maud syer it nyt stöcke
clede / paa it gamble cledbonMk och ingen widhersömer ena
boot aff nygiordt klädhe vthi nå-
ghon gammul klädningMt¹ thendne wanartige oc hwore
slechtMt¹ Thetta wrånga och eebräkirska
slectitMt² thette vndne hwore slechtMt² Thet wrånga och eebräkirska
släctitMk i thette hwoore oc söndige
slechtMk vthi thetta trobräkirska och
syndogha slektet.Mt o thu vantroendis oc vbøugelig
slechtMt O otrooghna och genwordigha
slecte

Mk O thu wantro slecht

Mk O j otroghit slechte

Mt ther for huad gud haffuer
sambletMt thet nw gudh haffuer samman
fögtMk fforthi huilkit gud sammen
fougitMk Ther före / huad gudh haffuer
till hoopa föghatMt Forthi naar i foor seet thend
for(ø)dsels wederstøglighedMt När j nw få see then förödhan-
de styggilsenMk naar i foor seet / thend forød-
sels wederstøglichhedMk Men thå j fåån see then ödeh-
ligha förstyggilsenMt huilken indstack siin haand
met meg i faddetMt Then som medh mich doppa-
dhe handena j fatitMk huilken dypper vti fadden met
megMk then som tagher j fatith medh
mich

I: 7. *Mt 26: 29 — Mk 14: 25*

Mt usque in diem illum, cum illud
bibam uobiscum nouum in regno
patris mei

Mk usque ad diem illum, cum illud
bibero nouum in regno dei

Mt bis an den tag / da ichs newe
trincken werde mit euch ynn
meynes vatters reyech

Mk bis auff den tag / da ichs newe
trincke ynn dem reyech Gottis

II. *Matteus —*II: 1. *Mt 7: 7 — Lk 11: 9.*

Mt & Lk Petite & dabitur uobis,
quærite & inuenietis, puisate &
aperietur uobis. Quisquis enim
(Lk: *Omnis enim qui*) petit, ac
cipit: & quicumque (Lk: *qui*)
quærit, inuenit: & pulsanti ape-
rietur.

Mt Bittet / so wirt euch geben /
sucht / so werdet yhr finden /
klopfft an / so wirt euch auff
gethan / denn wer do bitt / der
empfehet / ynn wer do sucht /
der findt / vnnd wer do an-
klopfft / dem wirt auffgethan

Lk Bittet / so wirt euch gebenn /
Sucht / so werdet yhr finden /
Klopfft an / so wirt euch auff
than / Denn wer do bittet / der
nympt / vnd wer do sucht / der
findet / vnd wer do an klopfft /
dem wirt auff than

II: 2. *Mt 5: 13 — Lk 14: 34 (Jfr Mk 9: 50).*

Mt Quod si sal infatuatus fuerit

Mt wo nu das saltz thum wirtt

Lk si uero sal infatuatus fuerit

Lk wo aber das saltz thum wirt

(Mk si sal insulsus fuerit

Mk So aber das salltz thum wirtt

II: 3. *Mt 5: 18 — Lk 16: 17.*

Mt unus apex

Mt eyn tittle

Lk unum apicem

Lk eyn tuttel

II: 4. *Mt 6: 13 — Lk 11: 4.*

Mt Et ne inducas nos in tentatio-
nem Sed libero nos a malo.

Mt vnnd fure vnns nitt ynn ver-
suchung / sondern erlose vns von
dem vbel

Lk et ne nos inducas in tentatio-
nem sed libero nos a malo

Lk vnn fure vns nicht ynn ver-
suchung / sondern erlose vns
von dem vbel

Mt ind til thend dag / at ieg dricker
thet nyt met ether vti myn
fadere rijgi

Mk ind til thend dag / at ieg dricker
thet nyt vti guds rijgi

— Lukas.

Mt Bethe i / oc ether skal giffues
/ liede i / oc i skulle finde /
bancke i / oc ether skal vplades
Thi huosomhelst ther beder hand
faar / Oc huosomhelst ther lieder
hand finder / oc thend som banc-
kendes er hannom vplades

Lk Bethe i / oc ether skall giffuis
atspøre i oc i skulle vppaafindne
Bancke i / oc ether skal vpladis
/ Thi alle som bether hand skal
anname oc huo som atspører
hand findner / oc thend bancken-
dis vpladis

Mt men om saltet worder wan-
smagendes

Lk men om saltit vorder wan-
smagendis

Mk om saltet worder wansmaa-
gende

Mt en tittel

Lk it hogstaff

Mt oc inleed oss icke vti frestel-
se. Men frælss oss aff thet vnde

Lk oc liee oss icke vti frestelsse
/ men frelsse oss aff wndt

Mt till then daghen när iach ward-
her thet drickandes nytt medh
idher j min faders rike

Mk in till then daghen ath iach
thet drickandes wardher nytt j
gudz rijke

Mt Bedhen och idher skal wardha
giffuit / Söker och j skolen finna
/ klapper och idher skal vplätas
/ Ty then som bedher han får /
och then som söker han finner /
och honom som clappar wardher
vplätit

Lk Bedher och idher skal giffuit
wardha / söker och j wardhen
finnandes / clapper och idher
wardher vplätit / For ty then
ther bedher han fåår / och then
ther sökier han finner / och then
ther clappar honom warder vp-
latit

Mt är thet så ath saltit mister sin
sälto

Lk Men som saltet smaklöst ward-
her

Mk hwar nw saltet osalt är)

Mt en prik

Lk een tyttel

Mt Och inleedh oss icke j frestelse
/ Utan frels oss från onda

Lk och icke inleedh oss vthi fres-
telse / vtan frelsa oss frå oondo

II: 5. *Mt 11: 6 — Lk 7: 23.*

Mt & Lk *beatus est quisquis (Lk: quicumque) non fuerit offensus per me*

Mt selig ist / der sich nit ergert an myr
Lk selig ist der sich nicht ergert an myr

II: 6. *Mt 11: 25 — Lk 10: 21.*

Mt *quod absconderis hæc a sapientibus & prudentibus & reuelaris ea paruulis*

Mt das du solchs den weysen vnd verstendigen verporgen hast / vnnd hast es den vnmundigen offenbart

Lk *quod abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis*

Lk das du solchs verporgen hast den weyszen vnd verstendigen / vnnd hast offinbart den vnmundigen

II: 7. *Mt 13: 33 — Lk 13: 21.*

Mt & Lk *donec fermentaretur (Lk: fermentetur) totum*

Mt bis das es durch vnnd durch versawerte
Lk bis das es gantz durch saurte

II: 8. *Mt 22: 5 — Lk 14: 18.*

Mt & Lk *uillam (Lk: Villam)*

Mt & Lk acker

II: 9. *Mt 24: 45 — Lk 12: 42.*

Mt *quem præfecit dominus famulatio suo*

Mt den seyn herr gesetzt hatt vber seyn gesind

Lk *quem constituet dominus super famulitium suum*

Lk den seyn herr setzt vber seyn gesind

II: 10. *Mt 24: 51 — Lk 12: 46.*

Mt *dissecabit eum, partemque eius ponet cum hypocritis*

Mt wirt yhn zu scheyttern / vnnd wirt yhm seyn lohn geben mitt den heuchlern

Lk *dissecabit eum, partemque eius cum infidis ponet*

Lk wirtt yhn zu scheyttern / vnnd wirtt yhm seyn lohn geben mit den vnglewbigen

II: 11. *Mt 25: 27 — Lk 19: 23.*

Mt *cum usura*
Lk *cum usuris*

Mt & Lk mit wucher

Mt Oc salig er thend huosomhelst
icke bliffuer fortørnet wijd meg
Lk Oc salige er thend huilken icke
worder fortørnet wijd meg

Mt Och saligh är then som icke
wardher förarghat j mich
Lk och salugh är then huilken som
hälst icke förarghar sigh på mich

Mt at thu skiulde these tingest for
the wise / oc kloge / oc aapen-
barede thennom børnen

Mt ath tw haffuer thetta doldt för
the wisa och förnunstogha / och
haffuer thz oppenbarat för the
oförståndugha

Lk at thu skywllit these for the
wijse oc snelle oc apenbarde
thennom börnnen

Lk ath tw haffuer thetta fördolt
för the wijsa och cloka / och
haffuer thet oppenbarat för them
som ringa actadhe äro

Mt ind tijl sso lenge thet suurdis
offueralt

Lk sso lenge thet siures alt

Mt så lenge thet bleff alt sam-
mans swrt

Lk till thess thet swrnadhe alt
sammans

Mt affuels gard

Lk gard

Mt affwelssgårdh

Lk iordagodz

Mt thend siin herre haffuer skic-
ket offuer siit thieniste folk

Lk huilken herren skickir offuir
sijn hioen

Mt som herren haffuer satt öffuer
sitt hwssfolk

Lk then hans herre säter vthöffuer
hans tienstefolk

Mt skal esøndersplyde hannom / oc
hans deel skal hand legge met
the øygneskalcke

Lk esønder skiere hannom / oc
setthe hand deel met the vtrwe

Mt skal synderdela honom / och
säter hans deel medh skrymtare

Lk wardher huggandes honom j
tw stycke / och wardher setian-
des hans lott medh the otrooghna

Mt & Lk met ogger

Mt medh winning

Lk medh oker

III. Markus —

III: 1. *Mk 1: 44 — Lk 5: 14. (Lk 2: 22 och Jo 2: 6, 3: 25).*

Mk & Lk ¹ pro emundatione tui	Mk & Lk ¹ fur deyn (Lk: <i>deyne</i>) reynigung
Lk ² dies purgationis	Lk ² die tage yhrer reynigunge
Jo ¹ secundum purificationem Iu- dæorum	Jo ¹ nach der weys der Judisschen reynigung
Jo ² de purificatione	Jo ² vbir der reynigung

III: 2. *Mk 5: 22 — Lk 8: 41.*

Mk nomine Iairus	Mk mitt namen Jayrus
Lk cui nomen Iairus	Lk mit namen / Jairus

III: 3. *Mk 5: 23 — Lk 8: 50.*

Mk ut salua sit	Mk das sie gesund werde
Lk & salua erit	Lk so wirtt sie gesund

III: 4. *Mk 5: 37 — Lk 8: 51.*

Mk non permisit ut quisquam se sequeretur, præter Petrum & Iacobum & Iohannem	Mk vnnd lies niemant yhm nach- folgen / denn Petern vnd Jaco- ben vnnd Johannem
Lk non permisit intrare secum quenquam nisi Petrum & Iaco- bum & Iohannem	Lk lies er niemant hyneyn gehen / denn Petron vnd Jacoben vnn Johannem

III: 5. *Mk 5: 39 — Lk 8: 52.*

Mk Puella non est mortua	Mk das kind ist nicht gestorben
Lk Non est mortua puella	Lk sie ist nicht gestorben

III: 6. *Mk 12: 38, 39, 40 — Lk 20: 46, 47.*

a) Mk & Lk Cauete a scribis	Mk habt acht auff die schrifttge- lerten Lk huttet euch fur den schrifttge- lerten
b) Mk qui amant stolati obambu- lare	Mk die gehen gern ynn langen kleydern
Lk qui uolunt ambulare in stolis	Lk die da wollen eynher treten ynn langen kleydern
c) Mk & Lk amant salutationes in foris	Mk & Lk lassen sich gern grus- sen auff dem marekt

— Lukas.

Mk for thin renselse	Mk för thina reenilse
Lk ¹ for thin reengiørelse	Lk ¹ för thet tw är reen wordhen
Lk ² theris kirckegangs dage	Lk ² theras renselsse daghar
Jo ¹ efftir Joderns reen gjørrelse	Jo ¹ — till theras reening
Jo ² om reenselsse	Jo ² om reeningen
Mk wijd naffn Jairus	Mk benemd Jairos
Lk wijd naffn Jairus	Mk som heet Jairus
Mk at hun motte bliffue hielbredet	Mk ath hon motte widherfåås
Lk oc hun skal worde sund	Lk och hon wardher helbrögdha
Mk hand ey tilstedet at nogen efftirfulde hannom / vthen Petrum oc Jacobum / oc Joanem	Mk han ey tilstodde ath honom noghor fölyta skulle för vtan Petrus och Jacobus och Joannes
Lk tilstedet hand icke nogen at indgaa met seg / for vthen Petrum Jacobum oc Johannem	Lk stodde han ingom ingå medh sigh vtan Petrum och Jacobum och Joannem
Mk pigen er icke død	Mk Pighan är icke dödh
Lk pigen er icke döder	Lk pighan hon är icke dödh
Mk wochte ether fran the scrifftcloge	Mk Wacten idher för the scrifftlärda
Lk vochte i ether for the scrifftkloge	Lk Tagher idher wara för the scrifftlärda
Mk huilke giernne gaa vti side cleder	Mk the gå gerna j sidhom klädhom
Lk huilke wille gange vti side cledbon	Lk som wilia gå vthi herligh clädher
Mk haffue giernne hielssen paa torgit	Mk låta gerna helsa sigh på torghit
Lk kierhaffue hielsen paa torgit	Lk tyckia thz wäl wara ath the blifua helsadhe på torgien

- d) Mk primasque sellas in congregationibus
Lk ac primas cathedras in synagogis
- e) Mk & Lk qui deuorant domos uiduarum
- Mk & Lk vnd sitzen gern oben an ynn den schulen
- Mk & Lk sie fressen der wittwen heuser

III: 7. *Mk 10: 15 — Lk 18: 17.*

- Mk & Lk quicumque non acceperit regnum dei tanquam (Lk: ueluti) puer
- Mk wer nicht empfehet das reych gottis / als eyn kindlin
Lk wer nicht das reych Gottis nympt / als eyn kind

III: 8. *Mk 12: 43 — Lk 21: 4.*

- Mk totam substantiam suam
Lk sua uniuersam substantiam quam habebat
- Mk yhre gantz narung
Lk alle yhr narung / die sie hat

IV. *Matteus —*IV: 1. *Mt 3: 3 — Mk 1: 3 — Lk 3: 4 Bibelcitat efter Jes. 40: 3. (Jfr. Jo 1: 23).*

- Mt & Mk & Lk Vox clamantis in deserto, parate uiam domini
- Mt Es ist eyn rufende stymme ynn der wusten / Bereyttet dem herrn den weg
Mk Es ist eyn ruffende stymme ynn der wusten / bereyttet den weg des herrn
Lk Es ist eyne ruffende stymm ynn der wusten Bereyttet den weg des herren
- Jo Ego vox clamantis in deserto, dirigite uiam domini
- Jo ich byn eyn ruffende stym ynn der wusten / Richtet den weg des herrn

IV: 2. *Mt 3: 17, 12: 18, 17: 5 — Mk 1: 11 — Lk 3: 22 (Jfr. 2 Pe 1: 17).*

- Mt¹ in quo mihi bene complacitum est
- Mt² in quo sibi bene complacuit anima mea
- Mt¹ ynn wilchem ich eyn wolgefallen habe
Mt² an dem meyn seel eynen wolgefallen hatt

Mk oc the første stuole vti for-
samblings huuse

Lk oc the fremmerste stuule vti
theris forsambings huuse

Mk huilke oc forsluge widuers
huuse

Lk huilke vpsluger viduers huuse

Mk och sitia gerna främst j för-
samlinganar

Lk och hafua fremsta stolanar
vthi the synagogor

Mk huilka ther vppäta änkiors
hws

Lk huilka ther vpråssa änkiors
hws

Mk Huosomhelst icke annamer
guds rijgi / ssosom it barn

Lk huosomhelst icke annamir guds
rijgi som it baarn

Mk Hoo som hälst icke vnfaar
gudz rijke såsom itt barn

Lk Hoo som icke tagher gudz rike
som itt barn

Mk siin gantske eygdom

Lk alt thet guotz hun haffde

Mk alla sina näring

Lk alt thet hon åatte

Markus — Lukas.

Mt Thet er en robendes røst i ør-
ken / Berede herrens weig

Mk Thet er en robendis røst i ør-
ken / Berede i herrens weyg

Lk Thet er en robendis røst vti ør-
ken / bereder herrens weyge

Jo Jeg er thend robendis røst vti
ørcken / reedgiøre i herrens
weyg

Mt En ropande røst är j ökenne
/ redher till herrans wägh

Mk En ropande røst är j öknen /
beredher herrans wägh

Lk Uthi öknen är en ropande røst
/ bereder herrans wägh

Jo Jach är en ropandhe rost j ök-
nen / Rödier herrans wägh

Mt¹ vti huilken meg er welbehage-
ligt

Mt² vti huilken myn siel wel be-
hager

Mt¹ j huilkom iach haffuer itt gott
behagh

Mt² j huilköm min siel haffuer it
gott behagh

Mt ³ in quo mihi bene complacitum est	Mt ³ ynn welchem ich eyn wolgefallen hab
Mk in quo mihi bene complacitum est	Mk ynn dem ich eyn wolgefallen habe
Lk in te complacitum est mihi	Lk ynn dem ich eyn wolgefallen habe
2 Pe in quo mihi complacitum est	2 Pe ynn dem ich eyn wolgefallen habe

IV: 3. *Mt 9: 12 — Mk 2: 17 — Lk 5: 31.*

Mt Non opus habent hi, qui ualidi sunt medico	Mt Die starcken durffen des artztes nit
Mk Non opus habent qui ualent, medico	Mk die starcken durffen keyns artztes
Lk Non egent qui sani sunt medico	Lk Die gesunden durffen des artzts nit

IV: 4. *Mt 12: 4 — Mk 2: 26 — Luk 6: 4.*

a) Mt & Mk & Lk panes propositionis	Mt die schawbrott Mk die schaw brott Lk schaw brott
b) Mt quos ipsi non licebat edere	Mt die yhm doch nit tzimpte zu essen
Mk & Lk quos non licet edere	Mk die niemant thurst essen
	Lk die doch niemant thurst essen

IV: 5. *Mt 12: 25, 26 — Mk 3: 24, 25 — Lk 11: 17, 18.*

Mt Omne regnum diuisum aduersus sese desolatur, & omnis ciuitas, aut domus diuisa aduersus siepsam non stabit. Et si sathanas sathanam eijcit, aduersus seipsum diuisus est	Mt Eyn iglich reyech / so es mitt yhm selbs vneyns wirt / das wirtt wust / vnn eyn iglich stadt odder haws / so es mitt yhm selbs vneyns wirt / mag nitt bestehen. So denn eyn Satan / den andern austreybt / so mus er mit yhm selbs vneyns seyn
Mk Et si regnum aduersus sese diuisum fuerit, non potest stare	Mk vnnd wenn eyn reyech selbs vnternander vneyns wirt / mag

Mt ³ vti huilken meg er wel behagit	Mt ³ j huilkom iach haffuer it gott behagh
Mk vti huilken meg er wel behageligt	Mk vthi huilkom mich wälbehaghar
Lk vti tig tecktis mig	Lk vthi tigh behaghar migh
2 Pe vti huilken meg haffuer wel teckedz	2 Pe j hwilkom iach haffuer itt gott behagh
Mt huosom helbred ere / haffue icke legien behouff	Mt Them sora helbregghda äro görs ecke läkiare behooff
Mk The sundne haffue icke legien behoff	Mk The ther helbryghda äro / behöffua icke läkiaren
Lk The sunde haffue icke legien behoff	Lk The betörria icke läkiare som helbrögdha äro
Mt & Mk & Lk framsetnings bröd	Mt the framlagghda brödden Mk the framliggiandes brödh Lk the framlagghda brödh
Mt huilket hannom icke sømte at ede	Mt som honom icke war loflighit äta
Mk Huilke ingen sømpte atede	Mk huilken ingom wåro loflighen ath äta
Lk huilke bröd sømbtis icke at ede	Lk huilken ecke loffuat war ath äta
Mt huert rijgi veins emod seg selffuer / ødelegges / Oc huer stad eller huuss veins emod seg selffuer / skal icke staa / oc om en sathanas vdriffuer en anden sathanam / tha er hand veins emod seg selffuer	Mt Hwart och it rike som är twe-drektigt emoot sigh sielfft / thet bliffwer ödhe / och hwar och en stadh eller hws / som är twe-drektigt emoot sigh sielfft / bliffwer ey ständandes / är thet nw så ath then ene dieffwulen driffwer then andra vth / thå är han twedrektig emoot sigh sielff
Mk oc om it rijgi worder veins emod seg selffuer / thet rijgi	Mk och wardher itt rike syndrat enoot sich sielfft / thå kan thet

regnum illud. Et si domus
contra semetipsam diuisa fuerit,
non potest stare domus illa: & si
satanas insurrexit aduersus se-
metipsum ac diuisus est, non po-
test stare

es nicht bestehen / vnn wenn
eyn haus selbs vnterander vn-
eyns wirt / mag es nicht beste-
hen / setzt sich nu satanas wid-
der sich selbs / vnd ist mitt yhm
selbs vneyns / so kan er nit be-
stehen

Lk Omne regnum aduersus seip-
sum diuisum desolatur, & do-
mus super domum cadit. Quod
si satanas quoque aduersus seip-
sum diuisus est, quomodo stabit
regnum eius?

Lk Eyn iglich reyech / sso es mit
yhm selbs vneyns wirt / das
verwustet / vnn eyn haus felit
vber das ander / Jst denn der Sa-
tanas auch mit yhm selbs vn-
eyns / wie will seyn reyech be-
stehen?

IV: 6. Mt 19: 18 — Mk 10: 19 — Lk 18: 20.

Mt Non falsum dices testimonium

Mt du sollt nit falsch getzeugnis
geben

Mk ne falsum testimonium dicas

Mk du sollt nicht falsch zeugnis
reden

Lk non falsum testimonium dices

Lk du sollt nicht falsch getzeug-
nis reden

IV: 7. Mt 19: 24 — Mk 10: 25 — Lk 18: 25.

Mt & Mk & Lk Facilius est (Lk:
enim) camelum per foramen
acus transire (Mk: *ingredi*)

Mt Es ist leychter / das eyn ka-
meel durch eyn nadel ore gehe
Mk Es ist leychter / das eyn Ca-
mel durch eyn nadel ore gehe
Lk Es ist leychter / das eyn ka-
meel gehe durch eyn nadel ore

IV: 8. Mt 24: 7 — Mk 13: 8 — Lk 21: 10.

Mt Consurget enim gens contra
gentem & regnum contra reg-
num

Mt denn es wirt sich emporen eyn
volck vbir das ander / vnn eyn
konigreych vbir das ander

Mk Insurget enim gens aduersus
gentem, & regnum aduersus reg-
num

Mk Es wirt sich emporen eyn
volck vber das ander / vnn eyn
konigreich vber das ander

kand icke staa / Oc om it huuss
worder veins emod seg selffuer /
thet huuss kand icke staa oc om
Satanas vpsetter seg nw emod
seg selffuer / Oc er veins / hand
kand icke staa

Lk alt rijgi emod sig selffuir
veins skal ødeleggis / oc it
huuss falle offuir it andit / om
sso er at satanas er oc veins
emod sig selffuir / hurledis
skal hans rijgi staa?

Mt thu skalt icke sige falskt wit-
nesbyrd

Mk Thu skalt icke sige falsk wit-
nesbyrd

Lk thu skalt icke sige falsk vit-
nesbyrd

Mt thet er letter en kabeltuoff at
gaa egommen it naal øffne

Mk Thet er letter / it kabeltuoff
atgaa egommen it naale øyge

Lk thet er letter en kabeltuoff
at gaa egommen it nodels øygne

Mt Thi folck skal opreyse sig
emod folck / oc it rijgi emod
it andnet rijgi

Mk Thi it folcke skal vpreyse seg
/ emod it andnet folck / oc it
rijgi emod it andnet rijgi

rijkit icke ståå / och ther itt
hws är syndrat emoot sich
sielfft / thet hwset kan icke
bliffua ståndandes / Säter nw
satanas sich vpp emoot sich
sielff / och är syndrat / thå
kan han icke bliffua beståndan-
des

Lk Hwart och it rike som synd-
drar sigh emot sigh sielfft / thet
wardher föröodt och hws fal-
ler på hws / är och nw satan
syndrat emoot sigh sielffuan /
huru wardher thå hans rike
stondandes?

Mt Tw skal icke bära falsk witne

Mk bär icke falsk witnessbyrd

Lk Tu skal icke säya falsk witness-
byrd

Mt Thet är lettaren en cameel gå
genom it nålssøgha

Mk lättare är en camel gå genom
itt nååls øgha

Lk snararen kan en cameel gåå
jgenom it nååls øgha

Mt thet ena folkit skal reesa sigh
emoot thet andra / och thet ena
riket emoot thz andra

Mk thet warder wppresande thet
ena fölkit emoot thet andra /
och thet ena riket emoot thet
andra

Lk Insurget gens contra gentem,
& regnum aduersus regnum

Lk Eyn volck wirt sich erheben
vber das ander / vnd eyn reyech
vber das ander

V. Mattheus — Markus —

V: 1. *Mt 10: 40 — Mk 9: 37 — Lk 9: 48 — Jo 13: 20.*

Mt Qui recipit uos, me recipit: &
qui me recipit, recipit eum qui
misit me

Mt Wer euch auff nimpt / der
nimpt mich auff / vnnd wer
mich auff nympt / der nympt
den auff / der mich gesand hatt

Mk quicumque me recipit, non me
recipit, sed eum qui misit me

Mk vnnd wer mich auffnympt /
der nympt nicht mich auff /
sondern den der mich gesand
hatt

Lk quicumque me receperit, reci-
pit eum qui me misit

Lk vnnd wer mich auff nympt
der nympt den auff / der mich
gesand hatt

Jo qui recipit quemcunque mise-
ro, me recipit. Qui autem me
recipit, recipit eum qui me misit

Jo wer auff nympt / so ich ye-
mand senden werde / der
nympt mich auff / wer aber
mich auff nympt / der nympt
den auff / der mich gesand hat

V: 2. *Mt 26: 29 — Mk 14: 25 — Lk 22: 18 — Jo 15: 1, 4, 4 — Jk 3: 12.*

Mt ex hoc fructu uitis

Mt von dem gewechs des weyn-
stocks

Mk de fructu uitis

Mk von dem gewechzse des weyn-
stocks

Lk de fructu uitis

Lk von dem gewechs des weyn-
stocks

Jo¹ Ego sum uitis uera

Jo¹ Ich byn eyn rechter weyn-
stock

Jo² nisi manserit in uite

Jo² er bleyb denn am weynstock

Jo³ Ego sum uitis

Jo³ Ich bynn der weynstock

Jk aut uitis ficus?

Jk oder eyn weynstock feygen
tragen?

V: 3. *Mt 27: 62 — Mk 15: 42 — Lk 23: 54 — Jo 19: 14, 31, 42.*

Mt die quæ sequitur parasceuen

Mt der do folget nach dem rust
tage

Lk it folck skal vpreyse seg emod
it andnit folk / oc rijgi emod
rijgi

Lk Folk warder opresandes moot
folk / och rijke emoot rijke

— Lukas — Johannes.

Mt Huilken ether annamer hand
annamer meg Oc huilken meg
annamer hand annamer thend
meg vtsende

Mt huilkin som idher anammar /
han anammar mich / och huil-
kin som mich anammar / han
anammar honom som mich vth-
sendt haffuer

Mk oc huosomhelst meg annamer
/ hand annamer icke meg / men
hannom huilken meg vtsende

Mk och hoo som hälst anammar
mich / han anammar icke mich
vtan honom som mich vthsendt
haffuer

Lk oc huo som helst mig annamir
hand annammir hannom huil-
ken mig vtsende

Lk Och hoo som helst mich anam-
mar han anammar honom som
mich vthsendt haffuer

Jo huo som annamer huilken
somhelst ieg vtsendir / hand an-
namer meg / oc huilken meg
annamer / hand annamer han-
nom huilken meg vtsende

Jo Huilkin som vnfångar hwem
som hälst iach vth sender han
vnfångar mich / men hwilkin
som mich vnfångar han vn-
fångar honom mich vthsendt
haffuer

Mt aff thendne vijnstocks fruct

Mt aff thenne wijnbooms fruct

Mk aff vijntris fruct

Mk vth aff vijnträs fruct

Lk aff vintreis fruct

Lk thet aff wijnträ kommit är

Jo¹ JEg er en sandru wijnträd

Jo¹ IAch är en sann wijnstock

Jo² vthen hun bliffuer paa wijn-
treid

Jo² medh mindre hon blifuer j
wijnstocken

Jo³ Jeg er wintreid

Jo³ Jach är wijnstocken

Jk eller en winstock figen?

Jk eller wijnträdh fikon?

Mt huilken efftirfølger til redsels
dag

Mt Daghén effter tillreedhise
daghén

Mk quem erat parasceue

Mk die weyl es der rust tag war

Lk dies erat parasceue

Lk vnn es war der rustag

Jo¹ Erat autem parasceue paschæJo¹ Es war aber der ruste tag der osternJo² quoniam parasceue eratJo² dieweyl es der rusttag warJo³ propter parasceuen IudæorumJo³ vmb des rust tags willenn der Juden

V: 4. Mk 1:7 — Luk 3:16 — Jo 1:27.

Mk cuius non sum idoneus, ut
procumbens solvam corrigiam
calciamentorumMk dem ich nit gnugsam bynn / das
ich mich fur yhm bucke / vnn die
rymen seyner schuch aufflosseLk cuius non sum dignus soluere
corrigiam calciamentorumLk dem ich nit gnugsam byn / das
ich die rymen seyner schuch
auffloszeJo cuius ego non sum dignus, ut
solvam corrigiam calciamentiJo des ich nicht werd byn / das
ich seyne schuchrymen aufflose

V: 5. Mt 8:15 — Mk 1:31 — Lk 4:39 — Jo 4:52.

Mt & reliquit illam febris

Mt vnnd das fiber verliesz sie

Mk & reliquit eam febris illico

Mk vnd das fiber vorlies sie

Lk & febris dimisit illam

Lk — dem fiber / vnd es verlies
sie

Jo reliquit eum febris

Jo verlies yhn das fiber

V: 6. Mt 26:34, 35, 75 — Mk 14:30, 31, 72 — Lk 22:34, 61 — Jo 13:38.

Mt¹ ter me negabisMt¹ wirstu meyn drey mal ver-
leugnenMt² non te negaboMt² so will ich dich nicht verleug-
nenMt³ ter me negabisMt³ wirstu mich drey mal ver-
laugnenMk¹ ter abnegabis meMk¹ wirstu mich drey mal ver-
leugnenMk² non te abnegaboMk² wolte ich dich nit verleugnenMk³ abnegabis me terMk³ wirstu mich drey mal ver-
leuckenLk¹ priusquam ter abneges te nosse
meLk¹ ehe denn du dreymal verleuc-
ket hast . . .

Mk forthi thet war theris tilred- sels dag	Mk effter thet war tillredhile daghen
Lk Oc thend dag war tilredzelss dag	Lk och thet war tillredhersedaghen
Jo ¹ oc thet war poschæs tilredel- se dag	Jo ¹ Och thet war Påschanas til- redhodagh
Jo ² forthi thet war tilredzelss dag	Jo ² effter thet war tillredhodaghen
Jo ³ for iøderns tilredzeldags skyld	Jo ³ för Judhanas tilredho dagh skull
Mk Oc ieg er icke bequem at ieg nedfallendes skal vpløse hans skougтуenge	Mk then iach icke wärdugh är / ath iach mich nedherböyer och vpløser hans skoooremar
Lk hues skoutweng ieg er icke werdig at vpløse	Lk hwess skoooremar iach icke wärd är ath vplösa
Jo hues skowotуeng ieg er icke werdig at ieg mo løse	Jo hwes skotwäng iach ey wer- dugh är vplösa
Mt oc koldesyugen forluod hendne	Mt och skälffwosotten öffwergaff henne
Mk oc strax forluod hendne thend kolde siuge	Mk och j thet samma gaff skälff- wosiwkan henne vthöffuer
Lk oc siugen forluod hendne	Lk och skelffuan öffuergaff henne
Jo forluod hannom koldsiugen	Jo offuergaff skelffuan honom
Mt ¹ skal thu tresinde forsuere meg	Mt ¹ skal tw neka mich tree ressor
Mt ² skulle ieg icke forsuere tig	Mt ² will iach icke neka tigh
Mt ³ skal thu tröffuer forsage meg	Mt ³ skal tw neka mich tree gongor
Mk ¹ skalt thu tresinde forsuære meg	Mk ¹ warder tw tree resor mich försakande
Mk ² ieg wijlle icke forsuære tig	Mk ² icke skal iach försaka tigh
Mk ³ skal thu trøsser forsuære meg	Mk ³ skall tw försaka mich tre resor
Lk ¹ for end thu skalt tresinde sige ney / at thu icke haffuir kend meg	Lk ¹ för än tu tree resor skall neka tigh kenna migh

Lk ² ter me negabis	Lk ² wirstu mich dreymal verleugnen
Jo ter me negaueris	Jo du mich drey mal habist verleugnet
V: 7. Mt 14: 20, 15: 37 — Mk 6: 43, 8: 8, 19, 20 — Lk 9: 17 — Jo 6: 12, 13.	
Mt ¹ quod superfuerat de fragmentis	Mt ¹ was vberig bleyb von brocken
Mt ² quod supererat fragmentorum	Mt ² was vbirbleib von brocken
Mk ¹ fragmentorum duodecim cophinos plenos	Mk ¹ die brocken / zwelff korbe voll
Mk ² quæ superfuerant, fragmentorum septem sportas	Mk ² die vbrige brocken / sieben korbe
Mk ³ quot cophinos fragmentis plenos sustulistis?	Mk ³ wie viel korbe voll brocken hubt yhr da auff?
Mk ⁴ quot sportas ex reliquijs fragmentorum tulistis?	Mk ⁴ = Mk ³
Lk quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim	Lk das yhn vbir bleyb von brocken / zwelff korbe
Jo ¹ quæ superfuerunt fragmenta	Jo ¹ die vbrigen brocken
Jo ² duodecim cophinos fragmentorum	Jo ² zwelf korbe mit brocken
Jo ³ quæ superfuerant	Jo ³ die vbrig blieben

VI. Apostla-

VI: 1. Mt 22: 44 — Mk 12: 36 — Lk 20: 42 — Ag 2: 34 — Hb 1: 13, 10: 13. *Citat ur Ps 110: 1.*

Mt & Mk & Lk & Ag & Hb ¹ : sede a dextris meis (Mk & Ag: <i>mih</i>): Donec ponam (Mk & Lk Hb ¹ : <i>posuero</i>) inimicos tuos subsellium (Mk & Lk & Ag & Hb ¹ : <i>scabellum</i>) pedum tuorum	Mt & Mk & Lk & Ag: Setze dich zu (Mt: <i>tz</i>) meyner rechten / bis das ich lege deyne feynde (Ag: <i>deyne feynde lege</i>) zum schemel deyner fusse (Mt: <i>fuesse</i>)
--	--

Lk ² tre reyser skalthu forsage meg	Lk ² skal tu tree resor neka mich
Jo thu tre reyser foor nechtit meg	Jo tu haffuer tree resor nekat mich
Mt ¹ huilket som offuuar aff stöckerne	Mt ¹ thz offuer war j styckiom
Mt ² thet som offuer war aff stöc- kerne	Mt ² thet offuer war j styckiom
Mk ¹ aff stöckerne tuolff korffue fulde	Mk ¹ tolff korghar fulla medh styckiom
Mk ² huilket offuer ware aff stöc- kerne syw korffuer	Mk ² siw korghar medh åffleuor som öffuer wåro
Mk ³ huor mange korffue fulde aff stöcker vptoge i?	Mk ³ huru monga korghar j vpp- toghén fulla medh afflewor
Mk ⁴ huor mange korffue vptoge i aff stöckern som offuer ware?	Mk ⁴ hwrw monga korghar j vpp- toghén vthaff åfflewor och styc- kiom?
Lk huilkit thennom offuer war / styckerne tuolff korffue	Lk thet som them offwerlop / tolff korghar fulla j styckiom
Jo ¹ i stöckernne / huilke offuer ere	Jo ¹ stycken som öffuerbleffuen äro
Jo ² tuolff korffuer / met stöcker	Jo ² tolff korghar medh styckiom
Jo ³ huilke war thennom tiloffuer	Jo ³ som offuer war

-gärningarna.

Mt Sijd aa myn högre siide / sso lenge ieg legger thine vuenner thine födders foudskammel	Mt sitt på mina höghre hand / till thess iach legger thina fiendar tigh till en fotapall
Mk Sijd meg aa myne högre / sso lenge ieg legger thin uwenner / thine födders fuodskammel	Mk sitt på min höghra hand till täss ath iach haffwer satt thina owener / tigh till en fotapall
Lk sijd a myne högre / saa lenge ieg leggir thin vwenner thin fød- ders fuodskammel	Lk sitt på minne höghre sidho / till thess iach nedherlägger thina owener tigh till en footapal
Ag sijt aff myn högre / sso lenge ieg legger thin vuenner til / thin föddirs foudskammel	Ag sitt migh på höghre sidhona / till thes iach nedherleggiandes wardher thina owener tigh till en fotapall

Hb¹ Setze dich zu meyner rechten
/ bisz ich lege deyne feynde zum
schemel deyner fusse

Hb² sedet ad dexteram dei, id quod
— expectans, donec reddantur
inimici ipsius, scabellum pedum
eius

Hb² ist es gesessen zur rechten
Gottis / vnn wartet — bis dz
seyne feynde zum schemel sey-
ner fusse gelegt werden

VI: 2. *Mt 22: 16 — Mk 4: 38, 12: 14 — Lk 10: 40 — Jo 10: 13, 12: 6 — Ag 18: 17.*

Mt neque cures quenquam
Mk¹ non est tibi curæ quod peri-
mus
Mk² non curas quenquam
Lk non est tibi curæ
Jo¹ oues non sunt illi curæ
Jo² non quod pauperes illi curæ
essent
Ag neque quicquam eorum Galli-
oni curæ erat

Mt du fragist nach niemant
Mk¹ fragestu nichts darnach
Mk² du fragist nach niemant
Lk fragistu nicht darnach
Jo¹ vnn acht der schaff nit
Jo² nicht das er nach den armen
fraget
Ag Gallion nam sichs nichts an

VI: 3. *Mt 26: 63 — Mk 5: 7 — Ag 19: 13 — 1 Te 5: 27.*

Mt Adiuro te per deum uiuentem
Mk adiuro te per deum
Ag Adiuramus uos per Iesum

Mt ich beschwere dich bey dem
lebendigen gott
Mk ich beschwere dich bey gott
Ag wyr beschweren euch bey Jhesu

1 Te Adiuro uos per dominum

1 Te Jch beschwere euch bey dem
herrn

VI: 4. *Mt 3: 4, 10: 9 — Mk 1: 6, 6: 8 — Ag 21: 11 — Ub 1: 13, 15: 6.*

Mt¹ zonam pelliceam
Mt² neque æs in crumenis uestris

Mt¹ eynen leddern gurttel
Mt² noch ertz ynn eweren gurttelen

Mk¹ zona pellicea
Mk² non in zona æs
Ag¹ tulit cingulum Pauli
Ag² Virum cuius est cingulum hoc

Mk¹ mit eynem leddern gurttel
Mk² keyn geltt ym gurtel
Ag¹ der nam den gurtel Pauli
Ag² den man des der gurttel ist

Ub¹ zona aurea
Ub² zonis aureis

Ub¹ mit eynem gulden gurtel
Ub² mit guldenen gurtelln

Hb¹ sid paa min høgre hand / til
ieg fanger lagt thine fiender / til
en fodskammel wnder thine fød-
der

Hb² sidder hand paa gudz høgre
hand / oc warer — at hans fiende
skulle legges til en fodeskammel

Hb¹ Sitt på min höghre sidho /
så lenge iach legger thina fiender
til en fotapal vnder thina
föter

Hb² sitter han på gudz höghre
sidho / forbidhandes — til thes
hans owener lagda warda för en
fotapal vnder hans föter

Mt oc icke skøder nogen
Mk¹ skøder thu inther omit

Mk² oc ey achter nogen
Lk skøder thu icke omit
Jo¹ er icke omhugelige for fooern
Jo² icke at fattige menniske war
hannom sso omhugelige
Ag Gallio skötte ther slet indthet
om

Mt och tw skonar ingen
Mk¹ sköter tw intitt ther om

Mk² och sköter ingen
Lk sköter tw intitt ther om
Jo¹ wårdar intitt om fåren
Jo² icke ath honom wordadhe nå-
ghot om the fatigha
Ag Gallio skötte ther intitt om

Mt Jeg besuerer tig wid thend
leffuendis gud
Mk Jeg besuerer tig wijd gud
Ag wij mane ether wijd Jesum

1 Te Jeg formaner ether wit herren

Mt Jagh beswär tigh widh leff-
wandes gudh

Mk Jach beswär tich widh gudh
Ag Wij beswärie idher genom Je-
sum

1 Te Jach beswär idher widh
herran

Mt¹ it ledre belte
Mt² icke penninge vti ether punge

Mk¹ it ledre belte
Mk² icke penninge / vti sitt beelte
Ag¹ thend tug Pouels belte
Ag² thend mand som thette belte
til hører

Ub¹ met it forgilt belthe
Ub² met forgilthe belthe

Mt¹ en lädhergiording
Mt² haffwen icke — penningar j
idhar giording

Mk¹ medh en lädergiording
Mk² inga päninga j giordinghen
Ag¹ toogh ban Pauli bälte
Ag² Then mannen som thetta bel-
tet tilhører

Ub¹ medh it gyllene bälte
Ub² medh gulbelte

VI: 5. *Lk 12: 35 — Jo 21: 18 — Ag 12: 8 — Ef 6: 14 — 1 Pe 1: 13 — Ub 1: 13, 15: 6.*

Lk Sint lumbi uestri præcincti	Lk Last vmbgurttet seyn ewre lenden
Jo ¹ cum esses iunior cingebas te	Jo ¹ da du iunger warist / gurttestu dich selbs
Jo ² alius te cinget	Jo ² eyn ander wirt dich gurtten
Ag Præcingere subliga soleas tuas	Ag gurte dich / vnd thue deyne schuch an
Ef lumbis circumcinctis baltheo	Ef vmbgurtet ewre lenden
1 Pe succincti lumbis mentis uestrae	1 Pe begurttet die lenden ewers gemuttis
Ub ¹ præcinctum ad mamillas	Ub ¹ begurtet vmb die bruste
Ub ² præcincti circa pectora	Ub ² vmbgurt yhr Brust

VI: 6. *Lk 24: 1 — Jo 8: 2 — Ag 5: 21:*

Lk Vno autem sabbatorum profundo diluculo	Lk der Sabbather eynem vortags
Jo diluculo iterum uenit in templum	Jo vnd fruemorgens kam er wider ynn den tempel
Ag intrauerunt diluculo in templum	Ag giengen sie frue ynn den tempel

VI: 7. *Mt 13: 15—Ag 28: 27. Citat efter Jes. 6: 9.*

Mt & Ag Incrassatum est enim cor populi huius	Mt & Ag denn das hertz dises volcks ist verstockt
---	---

VI: 8. *Mt 13: 15 — Jo 12: 40 — Ag 28: 27 (citat ur Jes. 6: 10).*

Mt ne quando uiderent oculis, & auribus audirent, & corde intelligent, & conuertantur, & sanem illos.	Mt auff das sie nicht der mal eyns / mitt den augen sehen / vnnd mit den oren horen / vnnd mitt dem hertzen verstehen / vnd sich bekeren / das ich yhnen hulffe
Jo ne uideant oculis, & ne intelligent corde, & conuertantur & sanem eos	Jo das sie mit den augen nit sehen / noch mit dem hertzen vernehmen / vnd sich bekeren / vnd ich sie selig mechte

Lk Ethers lende skulle were omgiurde	Lk Läter idhra länder wara vmgiordadhe
Jo ¹ Thend thijdt thu wast vngher / om gyurde thu tig selffuir	Jo ¹ När tu wast vngher giördhadhe tu tigh
Jo ² en andnen skal omgyurde tig	Jo ² en annar skal giördha tigh
Ag giurde tig / oc drage thine skow paa	Ag Bindt om tigh och tagh thina skoo vppå
Ef omgiorder ethers lender	Ef vmgiordadhe cring om idhra lender
1 Pe giorder eders hwes lender	1 Pe begiorder idher inwertes sinnes länder
Ub ¹ giort om bristet	Ub ¹ begiordhat cring om brystet
Ub ² omgiorde — om theris brist	Ub ² vmgiordadhe cring om brystet

Lk Paa en aff sebbat dagen vti daffningen	Lk PÅå then ena sabbatzdaghen gantzska bitidha om morghonen
Jo vti dauninge kom igen til templit	Jo om morghonen j lysningenne kom han åter j templet
Ag ginge the aarligen i templit	Ag gingo the bitidha om morghonen j templet

Mt Thi thette folckz hierte er plumbtgiort	Mt Ty ath these folksens hierta är förstocket
Ag Thi thette folckes hierte er forherdet	Ag för ty / Thetta folkens hierta är förhårdhat

Mt paa thet the icke nogen thijde skulle see met øygnen oc høre met ørnen / oc met hiertet forstaa / oc omkringuendes / oc ieg skulle hielbrede thennom	Mt på thet the icke eenas skulle see medh øghomen / och höra medh öromen / och förstådh medh hiertat / och vmwenda sigh / ath iach motte heela them
---	---

Jo at the skulle icke see met øygnen / oc ey eller forstaa met hiertit / oc skulle omuendis / oc ieg skal hielbrede thennom	Jo ath the icke skola see medh øghonen / och icke förstå medh hiertat och vmwenda sigh / ath iach motte göra them salogha
---	---

Ag ne quando uideant oculis, &
auribus audiant, & corde intelli-
gant, & conuertantur & sanem
eos

Ag auff das sie nicht der mal eyns
sehen mit yhren augen / vnn ho-
ren mit yhren oren / vnd ver-
stendig werden ynn yhrem hert-
zen / vnn sich bekeren / das ich
sie gesund mecht

VI: 9. Mt 8: 23, 9: 1, 13: 2, 14: 22, 15: 39 — Mk 4: 1, 5: 18, 6: 45,
6: 51, 8: 10, 8: 13 — Lk 5: 3, 8: 22 — Jo 6: 17, 6: 24, 21: 3 — Ag
20: 13, 21: 6, 27: 2.

Mt¹ Et cum esset ingressus nauim

Mt¹ Vnnd er tratt ynn das schiff

Mt² Et ingressus nauim

Mt² Da trat er ynn das schiff

Mt³ nauim ingressus

Mt³ das er ynn das schiff tratt

Mt⁴ ut conscenderent nauim

Mt⁴ dz sie ynn das schiff tratten

Mt⁵ conscendit nauim

Mt⁵ tratt er ynn eyn schyff

Mk¹ nauim ingressus

Mk¹ ynn eyn schiff treten

Mk² Et cum ingressus esset nauim

Mk² vnnd da er ynn das schiff
tratt

Mk³ conscendere nauim

Mk³ das sie ynn das schiff tratten

Mk⁴ ascendit ad illos in nauim

Mk⁴ vnd tratt zu yhn yns schyff

Mk⁵ ingressus in nauim

Mk⁵ Vnnd alsbald tratt er ynn eyn
schiff

Mk⁶ ingressus rursus nauim

Mk⁶ vnd tratt widderumb ynn das
schiff

Lk¹ Ingressus autem in unam
nauim

Lk¹ tratt er ynn der schiff eyns

Lk² ipse ascendit in nauim

Lk² das er ynn eyn schiff trat

Jo¹ conscensa nauim

Jo¹ vnn tratten ynn das schiff

Jo² ascenderunt & ipsi in nauculas

Jo² tratten sie auch ynn die schiff

Jo³ ascenderunt in nauim

Jo³ tratten yns schiff

Ag¹ Nos autem conscensa nauim

Ag¹ Wyr aber zogen voran auff
dem schiff

Ag² conscendimus nauim

Ag² tratten wyr yns schiff

Ag³ Conscensa autem naue Adra-
myttina

Ag³ Da wir aber ynn eyn Adra-
myttisch schiff tratten

Ag paa thet the skulle icke see met
theres øygne / oc høre met the-
res ørne / oc met theres hiertter
icke forstaa / oc omwende then-
nom / at ieg haffuer giort then-
nom sund

Ag ath the icke någhon tijdh skola
see medh øghomen / och höra
medh øromen och förstå medh
hiertat / ath the motte vmwän-
das / ath iach them hela motte

Mt¹ Oc ther hand war indgangen
i skjibet

Mt² Oc indgangen i skjibet

Mt³ at hand indgangendes saad vti
it skib

Mt⁴ at the skulde sammenstijge ind
vti it skib

Mt⁵ nidsteeg hand vti it skiib

Mk¹ sso at hand indgick vti it
skijb

Mk² Oc ther hand war indgangen
i skibbit

Mk³ at indstige vti it skjib

Mk⁴ oc hand indsteeg til thennom i
skibbit

Mk⁵ Oc strax indgangen i skibbet

Mk⁶ indgick i skibbet igen

Lk¹ Oc hand ingick vti it skjib

Lk² at hand instiget vti it skiib

Jo¹ oc indstigede vti it skjib

Jo² indstigede oc the vti skibbene

Jo³ oc strax indstigede vti it skjib

Ag¹ Wij indstiget vti skjibbet

Ag² gingge wij vti skybbet

Ag³ Men som wij ginge vti it
Adramitesch skib

Mt¹ Och thå han steegh j skepet

Mt² Thå steegh han j skepet

Mt³ så ath han steegh vthi it skip

Mt⁴ ath the skulle stigha j skepit

Mt⁵ steegh han till skips

Mk¹ så ath han steeg in vthi itt
skip

Mk² Och thå han war stighen til
skips

Mk³ at the skulle gå til skips

Mk⁴ och han steegh vp til them j
skipit

Mk⁵ Och strax steegh han til skips

Mk⁶ och gick åter j skipit

Lk¹ Thå gick han in vthi en båten

Lk² han steegh vthi itt skip

Jo¹ och stigho til skips

Jo² stigho the j skipen

Jo³ och stigho strax j båten

Ag¹ Men wij stighom till skips

Ag² gingom wij till skips

Ag³ Och som wij stighom vthi itt
Adramitisk skep

VII. Breven och

VII: 1. *Mt 22: 46 — Mk 12: 34 — Lk 20: 40 — Jo 21: 12 — Ag 5: 13, 7: 32 — Ro 15: 15, 15: 18 — Jd v 9.*

Mt neque ausus fuit quisquam ex eo die eum amplius interrogare

Mt thurste auch niemant von dem tag an hynfurt yhn fragenn

Mk nemo post illa audebat illum interrogare

Mk es thurst yhn niemant weytter fragen

Lk amplius non audebant eum quiquam interrogare

Lk sie thursten yhn furter nichts mehr fragen

Jo nemo discipulorum audebat interrogare eum

Jo Niemant aber vnter den iungern thurste yhn fragen

Ag¹ Caeterum autem nemo audebat se coniungere illis

Ag¹ Der andern aber thurste sich keyner zu yhn thun

Ag² non audebat attendere

Ag² vnn thurste nicht anschawen

Ro¹ Sed tamen audacius scripsi uobis

Ro¹ Ich habe aber euch eyn wenig thurstig geschrieben

Ro² Non enim ausim loqui quicumque eorum

Ro² Denn ich thurste nit reden etwas

Jd Michael — non ausus est illi impingere

Jd — thurste er das vrteyll der verlesterung nit fellen

VII: 2. *Mt 5: 48, 19: 21 — Ro 12: 2 — 1 Ko 2: 6, 13: 10 — Ef 4: 13 — Fp 3: 12, 3: 15 — Kol 1: 28, 4: 12 — Hb 5: 9, 5: 14 — Jk 1: 4, 3: 2.*

Mt¹ Eritis igitur uos perfecti

Mt¹ Darumb yhr sollt volkomen seyn

Mt² Si uis perfectus esse

Mt² wiltu volkomen seyn

Ro quod bonum est acceptumque & perfectum

Ro wilchs da sey der gutte — der volkomene

1 Ko¹ sapientiam loquimur inter perfectos

1 Ko¹ eyn weyszheyt die den volkommenen eygenet

1 Ko² ubi uenerit quod perfectum est

1 Ko² Wenn aber kommen wirt / das volkomene

Ef in uirum perfectum

Ef eyn volkomen man werden

Fp¹ non — aut iam perfectus sim

Fp¹ Nicht / — schon volkomen sey

Fp² Quotquot itaque perfecti sumus

Fp² Wie viel nu vnser volkomen sind

Kol¹ ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu

Kol¹ auff das wyr darstellen eynen yglichen menschen volkomen ynn Christo —

Uppenbarelseboken.

Mt icke eller drijstes nogen til fran thend dag at atspøre han- nom ytthermere	Mt frå then daghen drijstadhe sigh ingen till ath frågha honom nå- ghot meer
Mk ingen efftir these ware dristige / at atspøre hannom	Mk sidhan toorde ingen ffrågha honom
Lk vtthermere tuorde the icke at- spøre hannom nogit	Lk the dörffdes icke ythermera någhot frågha honom
Jo ingen aff discipeler dierffuist til atspøre hannom	Jo ingen aff läriungana dyrffdes til ath spöria honom
Ag ¹ ingen andre tuorde geffue seg til thennom	Ag ¹ men ingen annar dörffdes geffua sigh in till them
Ag ² oc tuorde icke vpse	Ag ² och toordhe icke see tijt
Ro ¹ men ieg haffuer noget driste- ligen screffuit til eder	Ro ¹ Doch lekwel — haffuer iach scriffuit idher eendeels driste- ligha til
Ro ² thi ieg wore icke dristig at tale noget	Ro ² för ty iach drijstar icke någhot tala
Jd — wor hand icke dristig ther til	Jd betröste han icke förekasta ho- nom någhor hädhilse
Mt ¹ Ther for skulle i were fuld- komne	Mt ¹ För then skull skolen j wara fulkomlighe
Mt ² om thu wilt were fuldkomen	Mt ² Uill tw wara fulkomlighen
Ro gudz gode fuldkommen — willie	Ro hwadh gudz godhe — — och fulkomlighe wilie är
1 Ko ¹ en wijshed som the fuld- kommende tilhörer	1 Ko ¹ — ibland them som ful- komne äro
1 Ko ² men nar thet fuldkomne kommer	1 Ko ² thå thet kommer som ful- komlighit är
Ef en fuldkommen mand	Ef warda en fulkommen man
Fp ¹ Icke szo / at ieg — fuldkom- men er	Fp ¹ Icke — ath iach fulkomen är
Fp ² sso mangge som nw ere vti bland oss	Fp ² Så monge wij nw fulkompne äro
Kol ¹ wij motte skicke huer men- niske fuldkommen vti Christo Jesu	Kol ¹ wij skolom stella huaria men- niskio fulbordadha j Christo Jesu

Kol ² ut stetis perfecti	Kol ² auff das yhr bestehet volkomen
Hb ¹ ac perfectus redditus	Hb ¹ vnn da er ist vollendet
Hb ² perfectorum est	Hb ² den volkomenen
Jk ¹ ut sitis perfecti	Jk ¹ auff das yhr seydt volkomen
Jk ² hic perfectus est uir	Jk ² der ist eyn volkomener man
VII: 3.	
Mt 5: 25 in carcerem conijciaris	Mt ¹ vnn werdist ynn kercker geworffen
Mt 11: 2 in carcere	Mt ² ym gefencknis
Mt 14: 3 ac posuerat in carcere	Mt ³ vnd yns gefengnis geleg
Mt 14: 10 in carcere	Mt ⁴ ym gefencknis
Mt 18: 30 coniecit eum in carcerem	Mt ⁵ vnn warff yhn yns gefencknis
Mt 25: 36 In carcere eram	Mt ⁶ ich byn gefangen gewesen
Mt 25: 39 aut in carcere	M ⁷ adder gefangen
Mt 25: 43, 44 in carcere eram — aut in carcere	Mt ⁸ vnd gefangen gewesen — odder gefangen
Mk 6: 17 uinxerat eum in carcere	Mk ¹ vnnd yns gefengnis geleg
Mk 6: 27 in carcere	Mk ² ym gefengnis
Lk 3: 20 inclusit Iohannem in carcerem	Lk ¹ legt er Johannes gefangen
Lk 12: 58 conijciat te in carcerem	Lk ² werff dich yns gefencknis
Lk 21: 12 tradentes in — carceres	Lk ³ werden euch vbirantwortten ynn — gefencknisse
Lk 22: 33 in carcerem	Lk ⁴ yn gefengnis
Lk 23: 19 coniectus in carcerem	Lk ⁵ yns gefengnis worffen
Lk 23: 25 coniectus fuerat in carcerem	Lk ⁶ yns gefengnis worffen
Jo 3: 24 Nondum enim coniectus fuerat Ioannes in carcerem	Jo Johannes war noch nicht yns gefengnis geleg
Ag 5: 19 aperuit ianuas carceris	Ag ¹ that — die thur des gefengnis auff
Ag 5: 21 miseruntque ad carcerem	Ag ² vnn sandten hyn zum gefencknis
Ag 5: 22 in carcere	Ag ³ ym gefencknis
Ag 5: 23 Carcerem quidem inuenimus clausum	Ag ⁴ das gefencknis funden wyr verschlossen

* Olavus Petris form under 1520-talet är *fulkomelig, fulkommelig* (Jo-

Kol ² paa thet / i motte staa fuld- komme	Kol ² på thet ath j måghen bliffua ståndandes fulkomlighe
Hb ¹ oc thend tijd hand er fuld- kommen	Hb ¹ är fulkompnat worden
Hb ² the fuldkomme	Hb ² them som fulkompne äro
Jk ¹ i maa ware fuldkomme	Jk ¹ på thet athi skolen wara ful- kompne
Jk ² hand er en fuldkommen mand	Jk ² han är en fulkomen man *
Mt ¹ oc thu skalt kastes i fengsel	Mt ¹ och tu kastas så j hektelsen
Mt ² vti fengselen	Mt ² j fengelsen
Mt ³ oc sat hannom i fengsel	Mt ³ och lagt honom j hectilse
Mt ⁴ i fengselet	Mt ⁴ j hectilssen
Mt ⁵ oc kaste hannom i fengsel	Mt ⁵ och kastadhe honom j fengilse
Mt ⁶ ieg war i fengsel	Mt ⁶ iach war j hectilse
Mt ⁷ ellir i fengsel	Mt ⁷ eller j hectilse
Mt ⁸ oc i fengsel — ellir i fengsel	Mt ⁸ och j hectilse — eller j hectilse
Mk ¹ haffde bundnet Lannom i fengsel	Mk ¹ och sätt honom j fengilse
Mk ² i fengselet	Mk ² j fongahuset
Lk ¹ oc indluchte Joannem i feng- sel	Lk ¹ han satte Joannem j hectilse
Lk ² kastir tig i fengsil	Lk ² kastar tigh j fengelsen
Lk ³ offuerantuorde ehter til — fengsel	Lk ³ offuerantwardha idher — j hägtilsen
Lk ⁴ i fengsel	Lk ⁴ j hectilse
Lk ⁵ huilken war kastir i fengzel	Lk ⁵ then ther lågh j fängilse
Lk ⁶ som war kastir i fengzil	Lk ⁶ som j fengselset satt war
Jo Joannis war icke end da tha kast i fengzel	Jo Joannes war icke än thå kastat j hectilsen
Ag ¹ vpluod fengzelens döir	Ag ¹ lät dörena vp på fongahwset
Ag ² oc sendne til fengzelet	Ag ² och sende till fongahwset
Ag ³ vti fengzelet	Ag ³ j fongahwswt
Ag ⁴ fengzelet — finde wij tillucht	Ag ⁴ Fongahwset funnom wij — igen låst

Ag 5: 25 quos posueratis in carcere	Ag ⁵ die yhr yns gefencknis geworffen habt
Ag 12: 5 seruabatur in carcere	Ag ⁶ wart ym gefencknis gehalten
Ag 12: 6 custodiebant carcerem	Ag ⁷ hutteten des gefencknis
Ag 12: 17 eduxisset ipsum de carcere	Ag ⁸ hatte aus dem gefencknis gefurt
Ag 16: 23 coniecerunt eos in carcerem	Ag ⁹ worffen sie sie yns gefencknis
Ag 16: 24 in interiorem carcerem	Ag ¹⁰ ynn das ynnerste gefengnis
Ag 16: 37 coniecerunt in carcerem	Ag ¹¹ ynn das gefengnis worffen
Ag 16: 40 Egressi autem e carcere	Ag ¹² giengen sie aus dem gefencknis
Ag 22: 4 tradens in carceres uiros	Ag ¹³ vbirantwort sie yns gefencknis
Ag 26: 10 multos sanctorum ego carceribus inclusi	Ag ¹⁴ viel heyiligen ynn das gefengnis verschloss
2 Ko 6: 5 in carceribus	2 Ko ¹ mit gefengnissen
2 Ko 11: 23 in carceribus abundantius	2 Ko ² ynn gefengnissen vbirflüssiger
Hb 11: 36 insuper & uinculis & carcere	Hb datzu band vnnd gefengnis
1 Pe 3: 19 qui erant in carcere prædicaui	1 Pe hat prediget den geystern ym gefengnis
Ub 2: 10 missurus est diabolus aliquos ex uobis in carcerem	Ub ¹ der teyffel wirt ettlich von euch ynn die gefengnis werffen
Ub 20: 7 soluetur satanas de carcere suo	Ub ² wirt der Satanas los werden aus seynem gefencknis

VII: 4.

Mt 12: 21 in nomine illius gentes sperabunt	Mt — werden auff seynen namen hoffen
Lk 6: 34 a quibus speratis uos recepturos	Lk ¹ von den yhr hoffet zu nemen
Lk 6: 35 nihil inde sperantes	Lk ² das yhr nichts dafur hoffet
Lk 23: 8 sperabat se signum aliquod uisurum ab eo fieri	Lk ³ hoffet / er wurde eyn zeychen von yhm sehen
Lk 24: 21 Nos autem sperabamus	Lk ⁴ wyr aber hofften
Jo 5: 45 in quo uos speratis	Jo auff wilchen yhr hoffet
Ag 3: 5 sperans se aliquid accepturum	Ag ¹ wartet das er etwas — empfienge
Ag 24: 26 & illud sperans fore	Ag ² Er hoffet aber da neben
Ag 26: 7 sperant se preuenturas	Ag ³ zu wilcher hoffen zu kommen

Ag ⁵ som i haffue saadt vti fengzil	Ag ⁵ som j insatt hadhen j fonga- hwset
Ag ⁶ foruaridis — — vti fenzelit	Ag ⁶ förwaradhes j fångahwset
Ag ⁷ foruarede fengselet	Ag ⁷ och togho wara på fonga hwset
Ag ⁸ vtledde hannom aff fengselet	Ag ⁸ hadhe frelst honom vthwr fongahwset
Ag ⁹ kaste the thennom vti fengzel	Ag ⁹ kastadhe the them j fengelse
Ag ¹⁰ i thet inderste fengzel	Ag ¹⁰ in j thet innersta fongahwset
Ag ¹¹ kast oss vti fengzel	Ag ¹¹ kastat oss j fengelse
Ag ¹² the vtginge aff fengzelet	Ag ¹² gingo the vthwr fengilset
Ag ¹³ antuorde thennom vti fengsel	Ag ¹³ kastandes j fengilse
Ag ¹⁴ mange helgen lagde vti fengsel	Ag ¹⁴ monga helghon kastadhe iach j fengelse
2 Ko ¹ Met — fengsel	2 Ko ¹ j fengilse
2 Ko ² vti fengsel mere	2 Ko ² vthi fengilse öffuerflödigare
Hb ther til met bond oc fengsel	Hb ther vthöffuer boyor och fenxle
1 Pe predicket the aander som wore vti fengselet	1 Pe predicadhe för andanar som såto j fengilse
Ub ¹ dieffuelen skal sette nogre i fensex	Ub ¹ dieffuulen wardher kastandes någhra vthaff idher j fengsle
Ub ² skal dieffuelin vd lades igen aff sit fengsel	Ub ² wardher Sathanas löös vthur hans fengsle
Mt — skulle hobes vti hans naffn	Mt j hans nampn skola hedninga- na hoppas
Lk ¹ aff huilke i hobe / i skulle fange igen	Lk ¹ them ther j hoppens få någhot igen
Lk ² ventendis ther aff intthet igen	Lk ² förhopandes ther intit aff
Lk ³ hand hobit / at hand skulle . .	Lk ³ och hoppades få see någhot teekn
Lk ⁴ Oc wij hobit	Lk ⁴ Men wij hadhom hopp
Jo vti huilken i hobe	Jo then j hopes vppå
Ag ¹ hobendis at hand skulle fange nogit	Ag ¹ förhopandes ath han skulle någhot få
Ag ² men hand hobte ther til	Ag ² och förhoppadhe teslikes ther medh
Ag ³ vti huilket hob kommer	Ag ³ förhoppa sich komma skola

Ro 8: 24 Quod enim quis cernit, cur idem speret	Ro ¹ denn wie kann man des hoffen / das man sihet
Ro 8: 25 Si uero quod non uide- mus, speramus	Ro ² So wyr aber des hoffenn das wyr nicht sehen
Ro 15: 12 in eo gentes sperabunt	Ro ³ auff den werden die heyden hoffen
Ro 15: 24 Spero enim fore	Ro ⁴ denn ich hoffe
1 Ko 13: 7 Charitas — omnia sperat	1 Ko ¹ sie hoffet alles
1 Ko 16: 7 sed spero	1 Ko ² denn ich hoffe
2 Ko 1: 13 Spero autem	2 Ko ¹ Ich hoff aber
2 Ko 5: 11 Spero autem	2 Ko ² ich hoff aber
2 Ko 8: 5 non quatenus speraba- mus	2 Ko ³ nicht wie wyr hoffeten
2 Ko 13: 6 spero uos cognituros	2 Ko ⁴ Ich hoff aber yhr erkennet
Fp 2: 19 Spero autem in domino	Fp ¹ Ich hoff aber ynn dem herrn
Fp 2: 23 Hunc igitur spero me missurum	Fp ² den selbigen hoff ich / werd ich senden
1 Ti 3: 14 sperans fore, ut ueniam ad te cito	1 Ti ¹ vnd hoffe auff's schierst zu dyr zukommen
1 Ti 5: 5 sperat in deo	1 Ti ² die hat yhr hoffnung auff Got gestellet
Fm 22 Spero enim	Fm denn ich hoffe
Hb 11: 1 earum rerum quæ spe- rantur	Hb ¹ das zu hoffen ist
1 Pe 1: 13 perfecte sperate in eam	1 Pe ¹ setzt — ewer hoffnung auff
1 Pe 3: 5 sperantes in deo	1 Pe ² die yhr hoffnung auff Gott satzten
2 Jo 12 Sed spero me uenturum	2 Jo sonder ich hoffe
3 Jo 14 Spero autem	3 Jo Jch hoffe
VII: 5.	
Mt 8: 27 quia uenti quoque & mare obediunt illi?	Mt das yhm der wind vnd das meere gehorsam sind
Mk 4: 41 quia & uentis & mare obediunt ei	Mk denn wind vnd mehr ist yhm gehorsam
Lk 8: 25 Quia uentis quoque & aquæ imperat & obediunt ei	Lk denn er gepeut dem wind vnd dem wasser / vnd sie sind yhm gehorsam
Ag 5: 32 quen dedit deus obedienti- bus ipsi	Ag ¹ wilchen Got geben hat / denen / die yhm gehorchen
Ag 6: 7 turba sacerdotum obedie- bat fidei	Ag ² Es worden auch viel priester dem glawben gehorsam

Ro ¹ thi huor kand mand hobe til thet mand seer	Ro ¹ ty huru kan man hoppa thet man seer?
Ro ² saa wij nw hobe til thet wij icke see	Ro ² är thet så ath wij förhoppoms thet wij icke seen
Ro ³ hannom skulle hedningene hobes til	Ro ³ på honom skola hedningana hoppas
Ro ⁴ thi ieg hobes	Ro ⁴ thy iach hoppas
1 Ko ¹ hun hober alding	1 Ko ¹ han hoppas all ting
1 Ko ² thi ieg hober	1 Ko ² ty iach hoppar
2 Ko ¹ men ieg hober	2 Ko ¹ Migh hoppas
2 Ko ² ieg hobes	2 Ko ² jach hoppas
2 Ko ³ icke sso som wij hobe	2 Ko ³ icke som wij hadhe hoppat
2 Ko ⁴ men ieg hober / i bekende	2 Ko ⁴ iach hoppas athi — skolen kenna
Fp ¹ Jeg hobes vii wor herre	Fp ¹ iach hoppas j herranom
Fp ² ieg hober / at ieg skal sende	Fp ² honom hoppas migh nw senda
1 Ti ¹ oc hober med thet . .	1 Ti ¹ förhoppandes wäl skee skola ath iach
1 Ti ² hun hafuer saet sijt hob til gud	1 Ti ² hon hoppar på gudh
Fm thi ieg hober	Fm iach hoppas
Hb som wij hope	Hb på thet som hoppande är
1 Pe ¹ hober fuldkomneilig til thend	1 Pe ¹ sätter fulkomlighit hopp till
1 Pe ² som sette theres hob til gud	1 Pe ² the ther satte sit hopp till gudh
2 Jo men ieg hober	2 Jo vthan iach hoppas
3 Jo Jeg hober	3 Jo iach hoppas
Mt Thi weidret thesligeste oc hafuet lyde hannom	Mt wädhret och hafwet äro ho- nom lydogh
Mk at weidret oc wand lyde han- nom	Mk wädhret och hafuidh ära ho- nom lydogh
Lk forthi hand binder weder oc vand / oc the lyde hannom	Lk Ty han biwder både wädhre- na / och wahna / och the lydha honom
Ag ¹ huilke Gud giffuer thennom / som hannom ere hörsumme	Ag ¹ them som honom lydhaclughe äro
Ag ² oc magne prester lyde troen	Ag ² presterna wordho troenne lydhaclughe

Ag 7: 39 Cui noluerunt obedire patres nostri	Ag ³ wilchem nicht wollten gehorsam werden ewre veter
Ro 6: 16 eius serui estis, cui obeditis	Ro ¹ des knechte seyt yhr / dem yhr gehorsam seyt
Ro 6: 17 sed obedistis ex animo	Ro ² nu gehorsam worden von hertzen
Ro 10: 16 non omnes obedierunt euangelio	Ro ³ sie sind nit alle dem Euan-gelio gehorsam
2 Ko 2: 9 ad omnia obedientes sitis	2 Ko gehorsam zu seyn ynn allen stucken
Ef 6: 1 Filij obedite parentibus uestris	Ef ¹ Ihr kinder seyt gehorsam ewrn eltern
Ef 6: 3 Serui obedite ijs qui domini sunt	Ef ² Yhr knechte seyt gehorsam ewren leyplichen hern
Fp 2: 8 factus obediens usque ad mortem	Fp ¹ vnn ist gehorsam wurden . .
Fp 2: 12 quemadmodum semper obedistis	Fp ² wie yhr alletzeyt seyt gehorsam gewesen
Kol 3: 20 Filij obedite parentibus	Kol ¹ Yhr kinder seyt gehorsam den Elltern
Kol 3: 22 Serui, obedite per omnia ijs qui domini sunt secundum carnem	Kol ² Yhr knechte seyt gehorsam ynn allen dingen ewren leyplichen herrn
2 Te 1: 8 qui non obediunt euangelio domini	2 Te so nicht gehorsam sind dem Euangelio vnszers herrn
Hb 5: 9 omnibus qui sibi obedierunt	Hb ¹ allen die yhm gehorsam sind
Hb 11: 8 Per fidem, appellatus Abraham, obedijt	Hb ² Durch den glawben wart gehorsam . .
1 Pe 3: 6 Sara obediuit Abrahæ	1 Pe die Sara Abraham gehorsam war
VII: 6.	
Ga 1: 5 In secula seculorum	Ga von ewickeyt zu ewickeyt
Ef 3: 21 in — — ætates seculi seculorum	Ef »
Fp 4: 20 in secula seculorum	Fp »
1 Ti 1: 17 »	1 Ti »
2 Ti 4: 18 »	2 Ti »
Hb 1: 8 in seculum seculi	Hb ¹ »
Hb 13: 21 in secula seculorum	Hb ² »
1 Pe 4: 11 »	1 Pe ¹ »

* Här böra särskilt observervas de tre första exemplen ur synoptikerna, vilka samt exemplen ur Ef och Kol, vilka äro hämtade ur de parallella hustavlorna. som förekommer i Fp och 2 Te.

Ag ³ huilken wore foreldre wille icke høre	Ag ³ våra fädhra wille icke lyd-actughe wara
Ro ¹ hans thienere ere i / huilken i ere hørsamme	Ro ¹ hans tienare ären j then j lydoghe ären
Ro ² men ere nw aff hierted wordne hørsamme	Ro ² aff hiertat lydoghe wordne
Ro ³ the ære icke alle thet Euan-gelio hørsomme	Ro ³ the äro icke alle lydoghe wordne euangelio
2 Ko at ware hørsomme vti alle tingeste	2 Ko om j lydactughe ären j all ting
Ef ¹ I Børn warer hørsomme eders forelderne	Ef ¹ I Barn waren hörughe idhra föreltra
Ef ² i thienere warer ethers time-lige herrer hørsomme	Ef ² I tienare waren hörughe idhrom kötzlighom herrom
Fp ¹ oc haffuer waret hørsom ing til døden	Fp ¹ lydactugh wordhin in till dödden
Fp ² som i haffue altijd waret hørssomme	Fp ² som j altijdh haffue warit hørsamme
Kol ¹ i børn warer ethers foreldere hørsomme	Kol ¹ I barn warer idhra föreltra lydactughe
Kol ² I thienere warer hørsomme vii ald ting ethers timelige herrer	Kol ² I tienare warer lyduge idhra kötzligha herrar
2 Te som icke ere wor herres Jesu Christi euangelio hørsomme	2 Te som icke hørsamme äro våra herres Jesu Christi euangelio
Hb ¹ alle thennom som ere vnder hørssom	Hb ¹ allom them som honom lydha
Hb ² Wijd troen bieff hand hørsom	Hb ² Abraham wort lydactugh
1 Pe Sara war Abraham hørsom	1 Pe Sara war lydactugh Abrahe*
Ga fran euighed til euighed	Ga frå ewogheet till ewogheet
Ef fran euighed oc til euighed	Ef »
Fp fran euighed til euighed	Fp aff ewogheet till ewogheet
1 Ti fran euighed oc til euighed	1 Ti vthaff ewogheet j ewogheet
2 Ti »	2 Ti frå ewogheet till ewogheet
Hb ¹ fran euig tijd til euig tijd	Hb ¹ »
Hb ² fran euighed oc til euighed	Hb ² vthaff ewogheet j ewogheet
1 Pe ¹ fran euighed til euighed	1 Pe ¹ ewinnerligha

äro hämtade ur de parallella berättelserna om huru Jesus stillar stormen, Märk formen *hörugh*, som förekommer endast i Ef och *hørsamme* (jämför D),

1 Pe 5: 11 in secula secolorum	1 Pe ² von ewickeyt zu ewickeyt
Ub 1: 6 »	Ub ¹ »
Ub 1: 18 »	Ub ² »
Ub 4: 9 »	Ub ³ »
Ub 4: 10 »	Ub ⁴ »
Ub 5: 13 »	Ub ⁵ »
Ub 7: 12 »	Ub ⁶ »
Ub 10: 6 »	Ub ⁷ »
Ub 11: 15 »	Ub ⁸ »
Ub 14: 11 »	Ub ⁹ »
Ub 19: 3 »	Ub ¹⁰ »
Ub 20: 10 »	Ub ¹¹ »
Ub 22: 5 »	Ub ¹² »

VII: 7. *Ro 2: 17, 5: 11 — 1 Ko 1: 31 — 2 Ko 10: 17 — Fp 3: 3.*

Ro¹ gloriaris in deo

Ro¹ rhumist dich gottis

Ro² gloriantes in deo

Ro² wyr rhumen vns auch Gottis

1 Ko Qui gloriatur, in domino
glorietur

1 Ko wer sich rhumet / der rhume
sich des herren

2 Ko sed qui gloriatur, in domino
glorietur

2 Ko Wer sich aber rhumet / der
rhume sich des herren

Fp gloriamur in Christo Jesu

Fp rhumen vns von Christo Jhesu

VII: 8. *Ro 11: 34 — 1 Ko 2: 16*

Ro & 1 Ko Quis enim cognouit
mentem domini?

Ro & 1 Ko Denn wer hat des hern
(1 Ko: *herrn*) synn erkand (1 Ko:
erkant)

VII: 9. *Ro 12: 19 — Hb 10: 30.*

Ro Mihi ultio, ego rependam

Ro Die rach ist meyn / ich wil
vergelten

Hb Meum est ulcisci, ego repen-
dam

Hb Die rach ist meyn / ich will
vergelten

VII: 10. *Hb 4: 12 — Ub 1: 16, 2: 12.*

Hb penetrantior quouis gladio
utrinque incidente

Hb scherpffer / denn keyn zwey-
schneydig schwerd

Ub¹ de ore eius gladius utraque
parte acutus exibat

Ub¹ aus seynem mund gieng eyn
scharff zweyschneyttig schwerd

Ub² qui habet romphæam utraque
parte acutam

Ub² der da hatt das scharffe tzwey-
schneydige schwerd

1 Pe ²	»	1 Pe ² aff ewogheet till ewogheet
Ub ¹ aff euig tijd til euig tijdt		Ub ¹ frå ewogheet till ewogheet
Ub ² fran euig tijdt til euig tijdt		Ub ²
Ub ³ aff euig tijd til euig tijd	»	Ub ³
Ub ⁴	»	Ub ⁴
Ub ⁵	»	Ub ⁵
Ub ⁶ fran euighed til euighed		Ub ⁶
Ub ⁷ aff euighed oc til euighed		Ub ⁷
Ub ⁸ aff euighed til euighed		Ub ⁸ aff ewogheet till ewogheet.
Ub ⁹ aff euig tijd til euig tijd		Ub ⁹
Ub ¹⁰ aff euighed til euighed		Ub ¹⁰
Ub ¹¹ fran euighed til euighed		Ub ¹¹ frå ewogheet till ewogheet
Ub ¹² fran euig tijd til euig tijdt		Ub ¹²
Ro ¹ rosser tig aff gud		Ro ¹ berömer tigh aff gudhi
Ro ² wij rosse oss oc aff gud		Ro ² vtan wij berömom oss och aff gudhi
1 Ko huo sig berømer / hand berømme sig aff herren		1 Ko Then som berömer sigh / han beröme sigh j herranom
2 Ko Hvo sig berømer / hand berøme sig aff herren		2 Ko then sigh berömer / han beröme sigh j herranom
Fp rousse oss aff Christo Jesu		Fp berömom oss aff Christo Jesu
Ro thi huo haffuer kend herrens sind		Ro ty hoo haffuer herrans sinne kändt
1 Ko thi huo haffuer bekendt gudz sind		1 Ko ty hoo haffuer wetit herrans sinne
Ro heffnen er myn / ieg wil betalle		Ro Min er hempden och iach skall förgellat
Hb heffnen hører meg til / ieg wil betale		Hb Hempden är min / iach skal wedhergellat
Hb skarpere end noget tuegged suerd		Hb skarpere än någhot tweäggiat swärd
Ub ¹ Ther gick vt / aff hans mund it skarpt tweeget suer		Ub ¹ vthaff hans mwn gick it swerd huast på bådha sidhor
Ub ² thend ther haffuer thet skarpe tweegede suer		Ub ² han som haffuer thet skarpa swerdh på bådha sidhor

De här meddelade exemplen äro kanske för fåtaliga för att tillåta alltför vittgående slutsatser. Men vissa tendenser äro dock påtagliga och vissa slutsatser kunna dragas av materialet.

Mot bakgrunden av L, men också vid jämförelse med det danska kommittéarbete, som utmynnade i D, visar sig ordvalet i NT 1526 sakna enhetlighet. Det ger ett brokigt intryck.

Hos L åter finner man tydligt en viss enhetlighet i ordvalet (ex. VI: 9, VII: 1, VII: 2 o. a.). Understundom kan man spåra en »normaliseringsprocess»: L arbetar sig fram till enhetlighet i ordvalet. Under arbetet utmönstrar han somliga ord och utväljer andra synonymer (Ex. VII: 3, där *kercker* utmönstrats). Enhetligheten blir så stor att han icke alltid beaktar divergenser, som faktiskt föreligga inom E vid olika parallellställen (II: 5, V: 2: Mt, Mk, Lk. VI: 1 o. a.).

I NT 1526 däremot kan icke någon »normalisering» av ordförrådet konstateras ur det framlagda materialet. Man kunde möjligen vänta sig en sådan parallell till den av Natan Lindqvist konstaterade ortografiska normaliseringsprocessen i urkundens senare del. En sådan normalisering vore ju naturlig, för att icke säga nödvändig, om en eller helt få översättare handhaft översättningsarbetet genom hela urkunden eller i dess senare böcker. Under det fortsatta sysslandet med NT:s språk borde en sådan normalisering växa fram. I huru hög grad språkbruket kan vackla inom hela urkunden visar ex. VII: 4.

I stället för en under arbetets gång vunnen enhetlighet i ordvalet och fasthet i det språkliga uttrycket visar NT 1526 den egendomligheten att nya synonyma ord och ordformer dyka upp i urkundens senare och t. o. m. i dess sista böcker (Ex. *fengsle* i Hb och Ub inom ex. VII: 3, *hörugh* i Ef och *hørsam* i Fp och 2 Te inom ex. VII: 5, *betröste* i Jd inom ex. VII: 1. Jfr även VII: 10).

Detta förhållande kan svårigen förklaras på annat sätt än därigenom att andra primäröversättare verkställt öfverföringen till svenska av de senare böckerna i NT än de som handhaft arbetet i de tidigare. Bristen på enhetligt ordval gör sannolikt att ingen primäröversättare tilldelats något större antal böcker i NT. Exemplen bestyrka att översätt-

ningsarbetet varit uppdelat på ett flertal händer, att primäröversättarna haft relativt små områden att behandla och att nya översättares ordval spåras i urkundens senare böcker.

Av alldeles särskilt intresse och vikt äro de exempel som hämtats ur evangelierna, och framför allt ur synoptikerna. Det stora flertalet av dessa exempel äro hämtade ur parallellställena, i vilka samma händelse ur Jesu liv eller samma yttranden av Jesu mun återgives. Det måste ju falla sig naturligt för en översättare, vilken för andra eller tredje gången återger en och samma berättelse, att gå tillbaka till den översättning, som han tidigare verkställt. I all synnerhet gäller detta om en translator, som måste förutsättas redan förut vara väl förtrogen med evangeliernas innehåll. Teologiska skäl borde här ytterligare tala för att han, inom den ram som medgavs av den latinska förlagans divergenser, eftersträvade språklig likhet vid återgivandet av berättelserna i de olika evangelierna. De ifrågavarande parallellställena voro lätta att uppsöka.

Granskar man nu de relativt talrika exemplen som hämtats ur evangelierna, så är det påfallande huru olika L och NT förhålla sig vid översättning av sådana parallellställena.

L upprepar, ofta ordagrant lika, den först åstadkomna översättningen, när uttrycket återkommer. Jag hänvisar till följande ställen: I: 1, I: 5, II: 5. NT reagerar på helt annat sätt i liknande fall. I ex. I: 1 har NT i Mt något omskrivande översatt *assumentum panni rudis* med *någhon klwt aff nyt och owalkat klädhe*. Mera koncentrerat och med annat ordval översattes uttrycket i Mk: *ena boot aff nygiordt klädhe*. Nästan ännu expressivare visar ex. I: 5 de olika reaktioner som samma ord i E utlöser. Det sällsynta *abominationem desolationis* översattes i Mt med *förödhande styggilsen* men i Mk med *ödehliga förstygilsen*.

Ett annat talande exempel föreligger i V: 2. Citaten ur synoptikerna äro hämtade ur den betydelsefulla nattvardsberättelsen. Förlagans ord *ex hoc (de) fructu uitis* översattes i L ordagrant på samma sätt på alla tre ställena, så att den faktiskt föreliggande differensen mellan Mt å ena sidan och Mk och Lk å den andra utsuddas. D aktar på denna diver-

gens och brukar två synonymer *vijnstock* och *vijntreid*. I NT bli divergenserna mellan de olika översättarnas verk betydligare. Mt brukar ordet *wijnbooms* där Mk och Lk ha *vijnträs* resp. *wijnträ*, prepositionen översättes i Mt och Lk med *aff*, i Mk med *vth aff*. Slutligen gör Lk ensam en omskrivning av hela uttrycket: *thet aff wijnträ kommit är*. Jo inför vidare en tredje synonym *wijnstock*.

Lika talande äro de under VII: 1 återgivna exemplen från de fyra evangelierna.

Exemplen i I—IV visa huru ordvalet inom synoptikerna kan skifta. Exemplet under V: 1—4 ställa Jo-evangeliets översättare i särklass gentemot de övriga. Se även III: 1. V: 5, 6, visa huru Mk-evangeliets ordval i några expressiva fall avviker från de övrigas. Exemplet under VI låta likaledes förstå att i Ag uppträder en annan översättare med ett ordval, som på olika punkter skiljer sig från de föregående.

Det torde knappast vara möjligt att en och samme översättare varit verksam inom två av de fem första böckerna i NT 1526. Med en sannolikhet, som gränsar till visshet, bör man vara berättigad att antaga, att den fortsatta undersökningen av ordvalet i NT 1526 evident skall visa att fem olika primäröversättare varit verksamma i evangelierna och Ag. Huruvida någon av dessa översättare därjämte varit verksam i senare böcker inom NT 1526, därom är det för tidigt att ännu framställa en förmodan. I varje fall synes redan nu säkert att nya översättare med från de övrigas avvikande ordval uppträda i NT:s senare del.

Av intresse kan vara att påpeka huru en sådan ordvalsundersökning synbarligen kan ge möjlighet att karaktärisera de olika primäröversättarna. Här må endast påpekas några speciella särdrag, som förefinnas hos översättaren av Lk vid jämförelse med de andra synoptikerna. Medan Mt och Mk i de anförda exemplen omväxlande bruka *bliffwer* och *wardher* (i olika stavning) använder Lk uteslutande *wardher* (ex. IV: 5). En sträckläsning av tredje evangeliets begynnelse visar att verbet *bliver* förekommer, men mycket sparsamt vid sidan om *varder*, medan de två första evangelierna jäm-

nare omväxla i bruket av de båda verben. Olavus Petri använder i Tänkeboken i regel som hjälpverb *wart, wardt*, endast undantagsvis *bleff*¹.

En annan egenhet är att Lk ofta brukar omskrivning, där varken E eller L kunde ge anledning därtill och där Mt och Mk bruka ett enda ord. Ex: II: 6 *paruulis*, II: 10 *dissecabit*, III: 1 *pro emundatione*, III: 6c, V: 2.

Å andra sidan möter man också exempel hos Lk på försök till en mera markant stil än hos Mt och Mk. Ex. IV: 1, IV: 7, IV: 8.

I sin exegetiska undersökning av NT 1526 diskuterade Stave möjligheten av flera översättare². Han hävdar dock att om översättarna varit många, så har verket, fränsett mindre olikheter, blivit homogent och i sin helhet utförts efter samma grundsatser.

Det är uppenbart att denna karaktäristik av NT 1526 icke gäller dess språkliga dräkt. Här kunna olikheterna mellan de olika delarna av urkunden icke betecknas som »mindre», och det är fåfängt att försöka hävda att den språkliga behandlingen är homogen i NT 1526.

Natan Lindqvist har ingående framhävt bristen på homogenitet inom urkunden framför allt vad gäller dess ortografi.

Hjalmar Alvings undersökning: Det grammatiska subjektets plats i den narrativa satsen i svenskan belyser den bristande enhetligheten i fråga om ordföljden i denna sats.

K. G. Ljunggrens år 1937 utgivna Studier över verbalsammansättningen i 1500-talets svenska påvisa på ett högst intressant sätt de variationer, som föreligga emellan de olika böckerna i NT 1526, i avseende på förbindelserna mellan partikel och verb.

Den här framlagda undersökningen av ordvalet visar likaledes att NT icke är ett homogent verk, att det icke präglas av ett enhetligt ordval och att det i avseende på språkbehandlingen icke utförts efter enhetliga grundsatser.

¹ I. Palmér: Undersökningar i Olavus Petris språk I s. 76.

² Stave a. s. 219.

Arthur Adell.